Enric Prat de la Riba, al Sanatori de Durtol

QVADERNS D'ESTVDI

ANY III. VOL. I. NÚM. 1 OCTUBRE 1917

ELS QVADERNS D'ESTVDI A ENRIC PRAT DE LA RIBA

El Catalanisme era una Elegia; l'Enric Prat de la Riba va convertir-lo en una Tasca. Sembla doncs, cosa de dret, que a la memoria del mort il·lustre portem també una proba Tasca, i no simplement la gracia d'una Elegia.

El primer pensament que naturalment ocorre als redactors d'una Revista, en ocasió d'un dol com aquest que ha colpit tota Catalunya es el del número d'homenatge, amb la col·laboració de firmes notòries. Pensem, però, com solen sortir aquests aplecs. Pensem en els usuals episodis de la capta d'originals, del retràs dels originals, de la falla d'originals; en la manera com s'han redactat els originals, en l'extensió i tò d'ells. Pensem sobre tot en allò que de les pàgines així reunides pot restar en la memòria i per a la història... Ai, la nostra trista vida d'homes apressats, es malavé llevores al veritable estudi; s'avé, en canvi, amb la banal improvisació! Tots, qui mes qui menys, repetim el pecat de Caín, en semblants casos; tots donem al foc i consagrem a l'Esperit l'ovella més magre del remat.

Altra es, però, la tradició dels QVADERNS D'ESTVDI;—*que els* QVADERNS *ja tenen una tradició i avui, en obrir el terç any, comencem a sentir-nos autorisats d'invocarla.—Altra fou, per exemple, la manera de l'homenatge que es va retre aquí a la figura del doctor Fargas, recordada amb detenció a la vegada piadosa i documentadíssima per son col·lega i amic íntim el doctor Estrany. En una lectura feta a la Residència de Estudiants de Madrid* («De la amistad y el diálogo»), *el conferenciant es dolia que a Espanya, quan desapareix un sabi, un escriptor, un polític, un artista, no poguesin publicar-se generalment biografies documentades, comprenent alhora els detalls íntims i l'estudi de l'obra i de l'esperit, biografies com aquelles que tenen totes les literatures modernes per als seus morts significatius; l'estudi del doctor Estrany, sobre el doctor Fargas desmentia aquesta afirmació... Estem segurs que també'l desmentirà, i més completament encara, la biografia d'Enric Prat de la Riba que els* QVADERNS *ha encomanat al seu estimat col·laborador Martí Esteve.*

S'ha volgut aquí fer un treball de primera mà, encomanat, preparat, documentat, controlat. S'ha volgut elaborar una notícia, no definitiva és clar, però lo suficientment honesta intel·lectualment perquè poguem esperar que durant molt temps hagin de consultar-la i tenir-la em compte tots aquells que vinguin a ocupar-se de l'home i del polttic.

Havem pensat així millor conformar-nos amb un esperit, l'obra característica del qual havem definit en les primeres paraules d'aquesta nota. I de conformar-nos igualment amb la nostra pròpia finalitat aquí, que consisteix en transformar lentament allò que s'acontentava amb la queixa i l'ensomni en obra d'estudi i de reforma. En fer de la Pedagogia que era una Elegía també, una Tasca,—una tasca més dins l'empresa magna de la reconstitució nacional.

EL GUAITA

BIOGRAFIA DE D. ENRIC PRAT DE LA RIBA

I

ASCENDENTS REMOTS D'EN PRAT DE LA RIBA. — LA CASA PRAT DE LA RIBA. — ELS ASCENDENTS IMMEDIATS D'EN PRAT. — LA SEVA INFANTESA A CASTELLTERSOL. — QUAN PRAT DE LA RIBA ANAVA A ESTUDI. — EN JOSEP CARNÉ I CASSART SE'L EN DUU A BARCELONA.

A can Padrós de Castelltersol, a les mateixes humils casa i cambra on finà, fou nat el dia 29 de novembre de 1870 Enric Prat de la Riba.

La seva ascendència remota la conta ell mateix amb aquella amor catalana, amb aquella adhesió a la família, que tan intensament sentia, en un article a la *Revista Jurídica de Cataluña* sobre els pagesos de remença, l'any 1906. Com d'infant recerqués ja àvidament els vells papers familiars, s'esdevingué que després de la seva primera estada a Barcelona per a començar el batxillerat i havent cursat un any de llatí, en trobar-se a l'estiu a casa seva volgué visar els continguts en dues caixes. Diu ell: «Entre pergamins antics que no sabia desxifrar, sortien velles escriptures de tota mena, escrites ja algunes en català, que anaven fent passar davant dels meus ulls l'obscura i humil història de la meva família, de la meva casa. I ja al segle XV vaig trobar-ne una que vaig llegir i rellegir amb afició extraordinària: l'Abat de l'Estany absolia un dels meus passats de tots els mals usos.

»De manera que la terra que nodria la meva família i havia nodrit els meus passats, era terra de pagesia de remença. Em costava d'entendre plenament el sentit de les prestacions que allà es detallaven, el preu de la redempció que l'abat confessava rebre

no em deia res, les expressions tècniques eren enigmes per a mi, mes tot contribuïa a inflamar la meva curiositat i a encarrilar-la.

. . . . . .

»Tant com l'interès general de l'història catalana m'empeny a empendre avui la tasca, de noi tantejada, l'amor als meus passats, que com remences van fecundar les terres que em transmeteren i essent remences van aixecar-hi les cases en què encara avui s'aixopluguen les famílies de masovers que per a mi, descendent d'un llinatge de remences, les conresen.»

La casa Prat de la Riba està situada al terme de Bigues, a la sortida del bac de can Torrella i damunt la timba (riba) del torrent. Es avui a un centenar i mig de metres de la carretera que va de La Garriga a Sant Feliu de Codines. Té poques terres, gairebé totes de secà saulonenc, una mica de bosc i un hortet d'aigua escassa.

A la posta de sol del diumenge 25 de novembre de 1844 van entrar-hi lladres; no aconseguiren robar, però perpetraren un delicte més greu: l'amo, Ignasi Prat de la Riba i Padrós, finà a consequència de les ferides rebudes dels malfactors. Era l'avi d'En Prat de la Riba, casat amb Antònia Magarins (1).

Els Magarins de Bigues són gent pagesa i humils propietaris; tant, que en el poble exercien el càrrec de carter. En el mateix Bigues, un germà del Prat de la Riba assassinat era casat amb la pubilla Rosseres, casa que és per tradició la dels campaners del poble.

Un fill del tràgicament dissolt matrimoni, Esteve Prat de la Riba, prengué per muller una noia, dita María, del Sarrà de Sant Quirze Safaja, una de les grans cases del terme. D'ells hagué naixença Enric Prat de la Riba.

Traslladats de pocs anys abans de la naixença d'Enric, a la casa de Castelltersol que formava part del patrimoni rebut per

(1) Aquestes dades són extretes de l'arxiu parroquial de Bigues, facilitades per Gabriel Ollé, Pvre., i actual Rector.

Can Padrós de Castelltersol
on nasqué i finà Prat de la Riba

successió del doctor Padrós, abandonada per l'àvia la casa pairal després del crim, el nom de família es reduí, i firmava Prat el seu pare, i Prat tot simplement firmava el futur President fins que en començar el batxillerat, un amic de la casa, oficial de l'Institut de 2.ª ensenyança, digué que el veritable cognom era Prat de la Riba. N'Enric, qui amà tan intensament la família i en cercava tota l'història, vetllà d'aleshores ençà per la integritat del seu nom.

Els pares eren gent molt humil i solament remarcables per la seva gran honradesa. Necessitat que hi hagués al poble, de la mare d'En Prat no podia mancar l'auxili. El pare no havia exercit a Castelltersol cap magistratura. Hagut un judici, com fos interrogat, en vista del seu persistent silenci, per tal que donés la seva opinió, contestà tot breu: «a boca tancada no hi entren mosques». No obstant, quan el seu fill de des *La Renaixença* lluitava amb la flama de joventut per l'ideal que li guanyà la vida, ell arribà a ésser corresponsal a Castelltersol del mateix diari.

Quan Prat de la Riba anava a estudi, la tasca de formar els infants era encomanada a homes de la mateixa aptitud d'aquells qui han estat presentats en aquestes planes per literats i pedagogs; amb idèntics procediments, amb tota la sèrie de notes pintoresques que conten els més vells i que els darrerament vinguts encara esmenten com una persistència en la tradició escolar espanyola, per l'extermini de la qual tradició a Catalunya tants de futurs esforços eren reservats al petit estudiant.

L'escola tenia estatge en la que és avui Casa de la vila de Castelltersol. En els pocs anys d'assistir-hi En Prat infant, tres mestres n'hagueren cura; de l'un a l'altre no hi havia més diferència que la del propi temperament i les naturals aptituds de cadascu d'ells. El darrerament tingut i per més llarg temps, nomia Pere Esteve, el qual si pels altres petits deixebles s'havia guanyada fama de sever, per l'Enric de can Padrós servava un singular afecte, fruit de la seva aplicació.

Del comú de les anècdotes d'infantesa cap no afecta a Prat de la Riba. Jugava molt escassament i ja els seus esplais s'entretenien en lectures, en jocs reposats i d'ensenyament. Mai no anticipava l'hora d'anar a estudi i, com a excepció entre els companys, duia de sa casa preparades les lliçons, en arribar a l'hora justa.

Ja d'infant hom li podia dir el senyor Prat de la Riba; un senyor Prat menudet, suau, delicat de salut, amb tot el foc d'un esperit sempre jove. Aprofitava els escassos mitjans d'una escola deficient, fent-los esdevenir en eficàcia pel seu esforç personal, com més tard havia de bastir una obra harmoniosa valent-se d'una corporació administrativa sense arrels en la realitat, i amb elements migradíssims.

Ell era l'encarregat per obligació dels parlaments de fi de curs i de fer quedar en lluïment l'escola en els dies de compromís.

En els darrers temps de la seva primera ensenyança, el mestre constituí per a ell tot sol una secció especial, puix res no tenia per apendre de ço que als altres companys era ensenyat.

Delicat de salut, els diumenges baixava a l'Oller, propietat dels seus oncles, i allà passava la festa i dinava amb gana major. L'Oller és un mas situat a un quart escàs de Castelltersol; té grans eixides amb arcades i domina un panorama vast. Allí jugava una mica amb els seus cosins, però més li plaïa de regirar els llibres de la casa, tasca la qual desitjava ardentment de reproduir en l'estiu d'enguany, davant la proscripció del caminar excessiu que pels metges li era ordenada.

L'home d'estudi es revelava en la seva àrdua aplicació. El patriota fervorós, en la seva infantesa es mostrava no menys. Si a Barcelona l'esperit latent d'incipient catalanisme apareixia un jorn a l'exterior amb els vius colors dels llaços barrats i de la barretina catalana, a Castelltersol els companys de l'Enric de can Padrós n'aprenien per boca d'ell l'ús i la significació. Un dia veié a casa l'oncle Sarrà el diari català *La Renaixença;* fou amb

tant de contentament sorprès en veure com la nostra llengua era usada en la integral redacció d'un quotidià, tan orgullós estigué de l'honor que era feta al seu parlar, que ell havia contat tota la vida el fet com una de les més fortes alegries.

I si l'estudiós en les tasques de l'escola, i el patriota en qualsevol fet propici, i l'amant de la família en el desig de conèixer-ne els fonaments, de tal fa·só es man·festava, la seva fe religiosa era afirmada en els actes de pietat quotidians i en les solemnitats de l'Església.

Cada any, en eixir de l'escola la tarda abans del diumenge de Rams, del llorer de vora el mas Padrós en tallava una branca, i una altra branca cadascun dels dos o tres amics que l'acompanyaven, i joiosament, enlairant el ram de llorer sempre verd, retornaven a vila i amb joi major era enarborat per l'infant en la festa litúrgica.

Per la forta amistat que de molts anys havia entre la família Prat de la Riba i la d'En Josep Carné i Cassart, qui era en possessió d'un cafè a Barcelona, s'esdevenia que molts anys passessin juntes una temporada a la casa de Castelltersol.

Un dia, a punt de retornar En Josep Carné a ciutat, l'Enric, sabedor que un germà seu difunt solia anar-se'n amb la família amiga, pujà a la tartana que feia aleshores el servei de Castelltersol a Caldes, decidit a marxar a la capital. No tenia més enllà dels deu anys i duia una gorra amb llaços. Insistí per fer el viatge, i En Josep Carné, ple d'afecte per l'infant, també insistí. Aconseguit dels seus pares el consentiment, amb la il·lusió infantívola i amb les temptacions que pel seu afany de saber li prometia Barcelona, Enric Prat de la Riba deixava la vila nadiva de Castelltersol.

II

PRAT DE LA RIBA A BARCELONA. — EL COL·LEGI DE SANT MIQUEL. — LECTURES I ESPLAIS. —ELS VERSOS D'ADOLESCENT. —AMBIENT BARCELONÍ EN AQUESTS TEMPS. — EL «CENTRE ESCOLAR CATALANISTA». — EN PRAT SOL·LICITA D'INGRESSAR-HI.

Per l'estada a Barcelona se li obriren nous horitzons, ambicions espirituals inconegudes se li oferien. Uns altres mestres, altres inicis en l'estudi podia trobar a ciutat que en les modestes ensenyances de Castelltersol.

La família Carné era encisada del nou hoste, i als sacrificis que per ell feien i a l'amor que li tenien, corresponia amb l'afecte que ell sabia posar en les persones que li eren cares. No res més que una gran amistat unia les dues famílies, mes En Prat de la Riba apel·là sempre oncle, tia, el matrimoni Carné.

Vivien a la Riera de Sant Joan, en un cafè que feia cantonada al carrer de l'Infern, i allí passà Prat de la Riba tot el temps que duraren els seus estudis, vivint sempre amb la família Carné, al carrer de Petritxol després, més tard al de Vergara, fins a la data del seu casament.

Al carrer del Governador trobaren els seus protectors un col·legi en el qual podia el noi continuar els estudis i cursar el batxillerat. Era el Col·legi de Sant Miquel. Els mestres observaren que del poble venia una mica rerassagat, però la seva aplicació el féu vèncer tot seguit la diferència. La bona dòna a qui ell anomenava tia volgué un dia assabentar-se del comportament i estudi del noi; el director li féu per contesta que com aquell no n'havia vist cap.

En aquest Col·legi cursà les assignatures de batxillerat, començant l'any 1882.

Cafè al carrer de l'Infern, propietat d'En Carné,
en la casa del qual s'hostatjà Prat de la Riba en la seva jovenesa

De tots els instruments d'estudi tregué profit, i en la mateixa *ciència oficial* de l'Institut de segona ensenyança excel·lí en tanta de manera que el cap de classe fou ell per habitud, i si excepcionalment un altre amic escolar ocupava el seu lloc, ell n'havia gran recança i lluitava noblement per tal d'adquirir-ne nova possessió. Aquesta virtut no esdevingué mai en ell supèrbia ni ambició, ans era benamat dels condeixebles i ell oferia a tots la seva amistat.

No fou rebel a cap ordre d'estudi, mes ja com a prometença de l'avenir, l'apassionaren en gran manera els estudis històrics, la Retòrica i la Filosofia.

Als companys escolars els parlava sovint del sentiment de pàtria i de l'amor que devem els catalans a Catalunya i de totes les campanyes que sostenia *La Renaixença*, del qual diari era lector constant.

Va iniciar la confecció d'un periòdic dins el col·legi i hi col·laborava assíduament.

En el Col·legi de Sant Miquel féu coneixença i amistat amb qui fou més tard company a la corporació provincial, En Lluís Isamat.

Ni per seguir una tradició familiar, cosa comuna en la gent de carrera com en totes les professions, ni per indicacions dels seus, es decidí En Prat de la Riba per la vida universitària. Era no més la seva voluntat i el seu daler de ciència que el conduïren a estudiar el batxillerat i més tard a llicenciar-se en Dret i a cercar el títol de doctor.

Les seves diversions a Barcelona eren poques i d'escassa durada. Si algun dia deambulaven tot conversant amb el qui més tard fou son cunyat doctor Dachs o algun altre amic, i Rambles avall s'arribaven fins a la mar, o si jugaven una estona als escacs, o si era convidat pels seus íntims a fer unes quantes caramboles en el billard del mateix cafè que li era estatje; tenia en això limitats els seus deports.

Llevat d'aquest breu descansar, no tenia moment lliure que no fos per l'estudi: petites estones escadusseres, moments d'espera, tots eren aprofitats. Com estudiant, les notes de curs foren sempre immillorables, guanyant-se ell moltes de les matrícules. Com estudiós les ciències històriques i la literatura l'apassionaven, principalment en ço que a Catalunya esguarda.

Fou en aquest temps d'estudis secundaris que les lectures de autors catalans, medievals i vuitcentistes, l'iniciaren en la via que més tard, per la major comprensió, per l'estudi d'obres científiques i perque en aquell moment eren idees propícies a la seva fe catalanista, havien de situar-lo en el corrent positivista, ennoblit i temperat per arrelades conviccions cristianes.

Així passà llargues temporades a Barcelona, complint com sempre estrictament amb els deures religiosos, i estudiant intensament; períodes interromputs solament per breus estades a Castelltersol, les quals s'escursaven d'any en any per ço com noves obligacions el retenien a ciutat.

Les vacances a Castelltersol no eren, però, desaprofitades. Lectures, recerca de documents antics, investigacions en el terme, l'ocupen la major part del dia. Les obres llegides en aquests períodes estivals augmenten d'un any a l'altre en intensitat científica i vàlua literària. Si en els primers anys era el *Don Juan de Serrallonga*, de Víctor Balaguer, obra que li avivava el sentiment de pàtria, i les novel·les de Jules Verne, més tard les lectures clàssiques i principalment els cronistes catalans, els autors positivistes i la literatura de la nostra renaixença són objecte del seu afany espiritual.

En aquest temps pertanyen les primeres temptatives d'investigar l'origen i constitució de la pagesia de remença, segons diu en els dos articles publicats l'any 1906 a la *Revista Jurídica de Cataluña* i on confessa d'haver llegit ja abans l'Història d'Espanya de Gebhart per la qual havia hagut esment dels remences.

Les seves activitats s'ocupen en matèria diversa. Fruit d'elles en la seva adolescència són els versos i apunts i discursos, dels

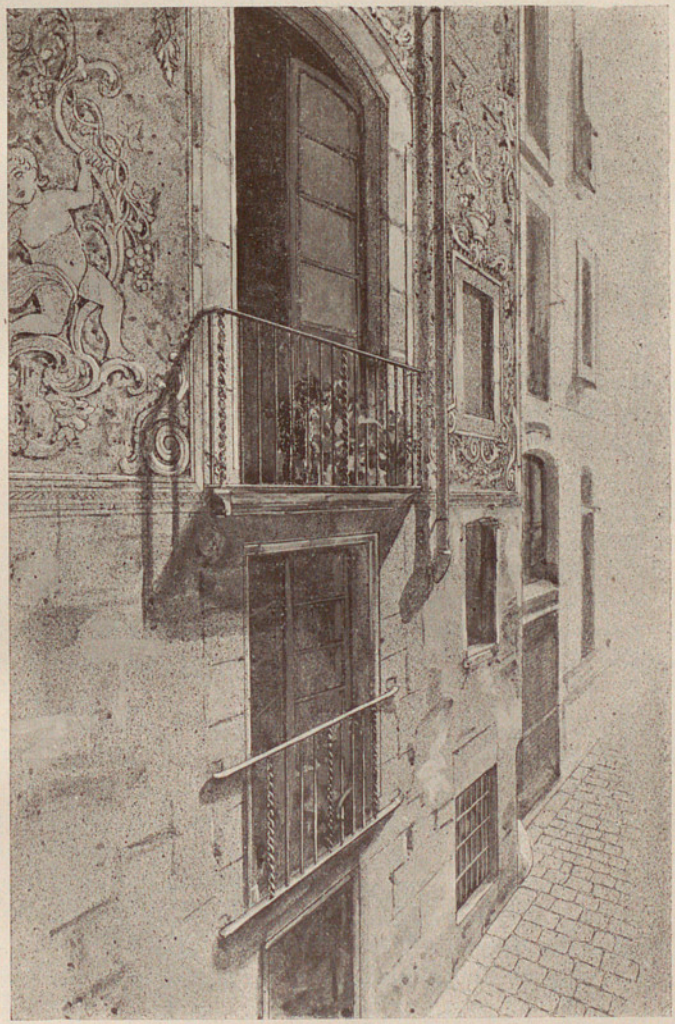

Entressol del cafè al carrer de l'Infern, on vivia la familia Carné

quals en els esmentats articles ens parla. «No fa gaire, diu, en rependre la vida normal després de llarga malaltia, endreçant els calaixos trasbalsats, van venir-me a les mans velles llibretes i papers de ratlles blaves cobertes de lletra grossa, lletra de cartipàs, que la meva mà inexperta en dies ja llunyans va escriure-hi. Versos romàntics a la Zorrilla, odes a Catalunya en castellà, versos romàntics a la Guimerà i Matheu, plans de poemes no començats, traduccions d'Horaci, discursos sobre assumptes d'interès local amb to dramàtic d'assemblea constituient, projectes de constitucions no inferiors per cert a moltes que seriosament han estat publicades, un cartipàs sobre els mals usos dels pagesos de remença...»

Amics de jovenesa d'En Prat de la Riba confirmen aquestes paraules, dient que als dotze anys havia ja redactat un projecte de constitució política.

Barcelona, en tant, havia sofert una transformació pregona: assegurat l'ordre material i finides les bullangues que caracteritzen tan pintorescament com vergonyosa un llarg període de l'història d'Espanya, amb alternatives de llibertinatge i règim despòtic, amb tota la sèrie de pronunciaments i actes similars, restablerta la pau, començà el període d'activitat industrial i de creixença de la ciutat.

Els barcelonins respiraven en el present benestar, i el treball quotidià i l'estalvi i totes les petites virtuts preparaven l'adveniment de la Catalunya heroica. Gent burgesa, donaren vigoria a tots els nuclis ciutadans i asseguraren el fort impuls de les generacions posteriors.

Aquest període industrial, coronat per l'Exposició Universal de 1888, ho fou també d'elaboració de nous ideals, i de conreu literari, i així la Reina mare en visitar l'Exposició, era aclamada com a comtesa de Barcelona i esdevenia Regina de poetes en els Jocs Florals d'aquell any, en els quals un home de parla castellana, Menéndez i Pelayo, feia el més complet elogi de la nostra.

El sentit de diferenciació catalana, que més tard s'havia de convertir en moviment d'afirmació fecunda, anava fent via. L'obra literària iniciada pels romàntics guanyava en consistència i latitud. Als simples assaigs literaris premiats als Jocs Florals o publicats en periòdics com *La Renaixença* quinzenal, succeïren les parcials lluites per la conservació dels atributs propis i característics de Catalunya i fins una incipient organització del catalanisme.

L'any 1879 apareix el *Diari Català*, el qual l'any següent havia de convocar el Congrés Catalanista, presidit per l'Almirall, en les bases del qual eren consultades als congressistes, entre altres coses, l'oportunitat de constituir un gran Centre de caràcter permanent, científic i artístic, amb el qual estessin al·liats els de la resta de Catalunya.

Les mateixes bases parlaven de fixar d'una manera general les tendències catalanistes i interrogaven sobre la conveniència de fer sentir la veu en la projectada unificació de Codis.

El mateix Almirall fundava l'any 1882 el «Centre Català» i adreçava en 1885 el nomenat *Memorial d'agravis* a Alfons XII, una de les fites en els inicis del catalanisme polític, al qual s'anaven incorporant, per altra banda, totes les manifestacions vitals de sabor catalana.

El propòsit uniformista manifestat en la projectada codificació, mogué la campanya jurídica i els feia adonar millor de la diferència i oposició entre el Dret de Castella i el nostre Dret, o els furs catalans com eren anomenats a voltes, i dels quals En Coroleu i En Pella i Forgas parlen ja l'any 1878 en la seva obra *Los fueros de Cataluña* com un conjunt de Dret suspès a la força.

Vingueren els anys, que magistralment assenyala Prat de la Riba en *La Nacionalitat Catalana* (1), del desvetllament fragmentari en les dues fases successives d'amor i odi.

Ja en aquests temps al mateix corrent literari, iniciador del renaixement, homes deslligats de tot partit polític, com el docte

(1) V. *La Nacionalitat Catalana*. Cap. III, pàg. 42, edició 1906.

Enric Prat de la Riba
a l'acabar el batxillerat. (1887)

Rubió i Lluch, anaven aportant un sentit integral de la nació catalana. I en l'any 1892 — quan ja En Prat de la Riba havia formulat en el discurs presidencial del *Centre Escolar Catalanista* punts de doctrina netament nacionalista — literats i poetes com l'esmentat Rubió i Lluch i En Picó i Campamar reconeixien que el catalanisme era alguna cosa més que una renaixença simplement literària. Per ço, en pronunciar el discurs presidencial als Jocs Florals d'aquell any el poeta mallorquí que acabem de nomenar deia referint-s'hi: «Voler que una llengua revisqui, sense voler també que revisqui el poble que la parla i sense voler que aquest poble visqui en les condicions necessàries per parlar-la, és tant com voler que un mort torni a parlar, però que parli sense moure's ni sortir de la tomba on l'enterraren, i això, senyors, no pot pas ésser.» A la qual cosa afegia: «Esser o no ésser, senyors; heus-aquí la qüestió. Si Catalunya parla, senyal que halena i viu, i si viu és que Deu així ho vol i ha d'ésser lliure.»

El *Centre Escolar Catalanista* fou el modest lloc de culte dels nou-iniciats. Es considerà constituït el 21 d'octubre de 1886, i el dia 28 del mateix mes foren aprovats els estatuts que una ponència s'havia encarregat de redactar.

Solemnialment fou celebrada sessió inaugural a quinze dies del mes de gener de l'any 1887. En aquesta inaugural es palesa com a una minoria selecta li era arribat avís de començar una era nova. Els prestigis d'una raça, armant-se de la diferenciació irreductible que servaven les gents catalanesques fins en els dies de la més gran imposició de l'esperit alié, i per ministeri de poetes, tustaren la porta de la consciència de les noves generacions. Sentim encara en elles el pes de la força assimiladora. Així, el mateix secretari de la novella entitat deu escusar-se en la manca d'habitud d'usar la nostra llengua en casos solemnials, però s'allista a la creuada de poetes somniadors que imaginaren de donar a conèixer al món que no era morta, sinó adormida, la personalitat de Catalunya.

El *Centre Escolar Catalanista* prengué estatge primerament en un pis del Passatge del Crèdit, però havent sorgit una divergència, els que restaren socis passaren al mateix lloc social de la *Lliga de Catalunya* — fundada en el mateix 1887, després de produïda l'escisió en el *Centre Català* presidit per l'Almirall — situat a la Plaça de Catalunya.

Fou el mateix any de 1887, en el primer curs de l'actuació del Centre, que trobant-se de President En Narcís Verdaguer i Callís se li presentà un estudiant adolescent duent una lletra de presentació del poeta mallorquí Picó i Campamar, en la qual se feia elogi de l'escolar i era sol·licitada la seva inscripció entre els socis del Centre; aquest noi era En Prat de la Riba.

Socis eren també alguns dels futurs companys d'actuació nacionalista com En Puig i Cadafalch i En Lluís Duran i Ventosa, però l'afany d'estudi que a tots dominava, l'apartament de tots ells del viure de tertúlia, feia que, tot i coincidint moltes vegades en ideals i en el sentit d'orientar la lluita, eren desconeguts els uns dels altres. En Prat confessa en el pròleg de *Regionalisme i Federalisme* d'haver conegut En Duran i Ventosa a la classe d'Història del Dret espanyol d'En Permanyer; mes l'amistat no s'inicià ferma fins en trobar-se junts a *La Renaixença*, i més encara fins a *La Veu de Catalunya*.

Ignorant-se, a vegades, els uns als altres, coincidint sense heure'n coneixença, en idees i procediments, una nova generació ascendia per glòria de Catalunya.

No era, doncs, el *Centre Escolar Catalanista* un aplec de desvagats, sinó la casa del patriotisme jovençà.

En el mateix any d'esser-hi ingressat En Prat de la Riba, proposà En Verdaguer i Callís, president, unes sessions de controvèrsia sobre els mitjans de més eficàcia per tal de propagar el catalanisme. Prat de la Riba hi prengué part amb un escrit, primer, i, després, en discussió. En aquestes sessions començà d'atreure vers ell l'atenció dels companys i més tard la incompren-

sió i oposició d'alguns catalanistes. Els amics n'admiraven la intensitat de sentiment patriòtic, la claretat de seny, i la voluntat enèrgica. Però havent parlat un dia de ço que era i de ço que devia d'ésser la premsa catalanista, el seu juí no fou grat als protectors del *Centre*, els quals d'ençà d'aquell dia es desinteressaren de les discussions del jovent escolar.

III

La tasca del «Centre Escolar Catalanista». — Prat de la Riba, president. — L'estudiant de Lleis. — Petició de una Càtedra lliure de Dret civil català a l'excel·lentíssima Diputació de Barcelona. — La «Unió Catalanista»: secretariat d'En Prat. — L'Assemblea de Manresa. — Abstenció temporal de la lluita política. — La llicenciatura en Lleis i el doctorat. — Dos articles a «La Renaixença». — «La Doctrina Catalanista».

Al nucli selecte aplegat en el *Centre Escolar Catalanista* era reservada una doble missió: concretar l'ideal boirós catalanista en sentit de franc nacionalisme i cercar per aquest ideal una política eficaç.

La joventut escolar catalanista duia al seu *Centre*, ço que en el treball obscur de cada dia, en la cambra de treball de cadascú era amb esforç elaborat. I ço que els deia el seu vigilar en els llibres i en la vida del poble de Catalunya, era un mot que condensava la realitat present i era prenyat d'avenir: era el mot *nació*, pronunciat i definit per En Puig i Cadafalch, per En Duran i Ventosa, i per altres companys. Era la paraula d'ordre, el nom sagrat de l'ideal.

En el curs de 1890-91, elegit Prat de la Riba per ocupar la presidència del Centre, començava el discurs inaugural dient als

companys: «Vinc a parlar-vos de la Pàtria catalana que, petita o gran, és la única pàtria nostra».

Amb aquest discurs l'actuació pública d'Enric Prat de la Riba era començada. Tota l'erudició adquirida en els seus pocs anys aprofitant les ensenyances universitàries i en les lectures privades, tota la seva ardor jovenívola i el sentimentalisme dels temps eren posats en la defensa del dret de les nacions. La humilitat dels combatents, el brill de l'ideal i la majestat de l'Estat constituït imposaven l'estridència de lèxic. Així, aquest seu primer discurs és una defensa romàntica dels pobles considerats esclaus, i una advocació per la vigència de les supremes lleis de la naturalesa enfront de les normes que regeixen obres humanes, entitats artificials. Aquest parlament de quan just tenia vint anys, assenyala, però, estudis constants i conté la medul·la de l'ideal de tota la vida i de les seves doctrines.

La tasca no es reduïa a discursos i controvèrsies públiques. Era precís un constant apostolat individual i el sosteniment continuat d'una fe incansable.

No s'oposava en absolut, però, que l'estudiant complís amb les seves tasques quotidianes, i continuaren les notes brillants i les llargues hores de lectura. Sostenia l'ideal en tot lloc i davant qualsevulga persona i a la seva defensa aportava les múltiples adquisicions intel·lectuals que pel sol amor a la ciència podien ja captivar-lo.

L'any 1887 comença En Prat de la Riba la carrera jurídica. El seu curs fou abundós en polítics. Ultra el polític essencial de la Catalunya nova, n'eixiren altres de tanta significació com l'Albert Bastardas, En Garriga i Massó, l'actual President de la Diputació de Lleida Rovira i Agelet, En Lluis Sedó, En Moles i d'altres.

Cursà en la Càtedra lliure del Dr. Balari, el mestre hel·lenista, la taquigrafia, iniciant-lo el mateix professor en alguns mètodes moderns d'estudi, com el sistema d'omplir paperetes, poc practicat en aquells temps encara.

De la taquigrafia es valgueren ell i el seu constant amic Bastardas per a pendre apunts de les lliçons esplicades en càtedra, apunts que un altre company editava, destinant-se el fruit a l'adquisició de llibres per la qual cosa sentí sempre gran avidesa.

Assistia assíduament a les classes, i, encara que no fos la nota de fi de curs la seva més gran preocupació, obtenia sempre les millors, fent gairebé sempre amb èxit oposicions a les matrícules d'honor.

No tenia, però, massa aplom i seguretat en ço que ell sabia; una certa timidesa el feia enrogir en ésser preguntat i la seva veu esdevenia un poc vacil·lant.

Té com una recança de les hores que prenen a l'estudi altres ocupacions. Així, en lletra al seu amic Bastardas, qui era a Madrid, de 1 de maig de 1893 diu: «Quan cert és que per anar bé l'estudi de les facultats superiors s'hauria de fer en una espècie de convents ben allunyats dels grans centres de població; o quan menys convertint els estudiants en pensionistes, en una mena de frares que no s'ocupessin més que en l'estudi, enlloc d'omplir-se d'un feix d'ocupacions abrumadores i en general inútils!»

Als seus sentiments catòlics responien íntegrament les seves teories filosòfiques i la seva norma de conducta.

Conviccions fermes seves eren, per tant, el nacionalisme i la religiositat catòlica, i a elles supeditava la preferència per una o altra forma de govern. Així en altra lletra datada 8 de març de 1893, deia en ocasió d'un triomf electoral dels republicans: «A mi fins m'agradaria que triomfés la república, perquè no hi ha dubte que seria federal; les votacions demostren que és la que té més partidaris.» I afegia: «Per les poques notícies rebudes de Navarra sembla que ha triomfat N'Artur Campion; tant de bo que fos cert: regionalista i catòlic, ja no cap desitjar més.»

Regionalista, catòlic, dos ideals que en ell eren un sol. Inútilment maldà el seu amic Bastardas perquè arribés a llegir Renan, en el qual trobaria, certament, coses per ell acceptables. No ho aconseguí fins que el confessor n'hi atorgà llicència.

La seva disciplina en l'ordre religiós la prova un fet curiós:

interessat per la literatura i la crítica, volia amb afany conèixer el *Jesús de Nazaret*, de Guimerà, base de tantes polèmiques, i en arribar-li a oïdes que el Bisbe era possible que el prohibís, precipità l'anada a Novetats per tal de romandre, almenys, en disciplina.

La doctrina catalanista fou per ell exposada ja d'una manera ben personal en aquest temps en un treball titulat *La nació com a subjecte de Dret natural* a una Acadèmia d'estudiants catòlics que nomia *La Emulación*, sota la direcció del Sr. Pou i Ordinas. (1)

Les anades a Castelltersol escassegen més i més, i ja les breus estades al poble són de la gent gairebé inconegudes. La família de l'oncle Sarrà sosté relacions amb prestigiosos elements oficials. Si anys enrera Martínez Campos havia tingut en el Mas una entrevista amb el general Savalls, cabdill del carlisme, ara compten amb l'amistat del general Blanco qui apel·la irònicament a En Prat, *el primo sabio*.

Són els anys d'estudi pregon de les institucions jurídiques nacionals i dels problemes generals del Dret i de la història pàtria, i amb l'estudi de les obres comença la veneració per Taine que havia de perdurar tota la vida, i l'apassionen els problemes jurídics que la Codificació remogué a Alemanya, decantant-se decididament per l'escola històrica amb Savigny al front, i els estudis de Dret romà aplicant el mètode històric, i les teories del positivisme amb Leplay i d'August Comte.

Era precisa una intervenció en totes les esferes de la vida catalana, sense la qual els discursos entre iniciats i les campanyes periodístiques haurien estat mancades d'eficàcia.

Com a cosa essencialment catalana i de palpitant actualitat després de la promulgació del Codi civil espanyol i pròpia d'una

(1) Alguns dels catedràtics d'En Prat de la Riba són avui a la Universitat de Barcelona: tals els Srs. Permanyer, Arana, Planas i Casals i Fàbrega, com ho fou també el Sr. Trias i Giró, mort de pocs anys.

entitat escolar, el primer esforç en el sentit esmentat havia d'ésser portat de la presidència estant del *Centre Escolar Catalanista* i en pro del nostre règim jurídic.

El 27 de febrer de 1891 adreçava a la Diputació de Barcelona una sol·licitud, en la qual, després d'exposar l'alta conveniència d'ésser estudiades pels qui cursaven la carrera jurídica les institucions catalanes, respectuosament pregava a la corporació provincial d'instituir, domiciliada a la Universitat de Barcelona, una Càtedra lliure de Dret català, a semblança de la que sostenia de Taquigrafia a l'Institut de segona ensenyança.

La Diputació de Barcelona, pretextà escassesa de cabals per atendre la petició que el seu futur gloriós President en nom dels companys nacionalistes escolars havia redactada, i en la sessió de 4 de juny hagué refús.

Aquella demanda que significava l'aspiració de les forces col·lectives catalanes era avalada per la firma de les més prestigioses entitats barcelonines, pel qual ajut En Prat de la Riba els regraciava en una comunicació dita del «*Centre Escolar Catalanista* a les Societats que l'apoiaren per la creació de la Càtedra de Dret Català» datada 14 de juny del mateix 1891, en la qual feia esment del dolorós divorci entre les forces vives i els elements que en les institucions populars representaven Catalunya. I en prova de ço que afirmava i de com era injust el refús de la comuna demanda, deia a les entitats cooperadores: «Suprimint algunes de les més petites i ridícoles partides que figuraven en els pressupostos provincials, els sous dels cornetes del batalló de *milicianos veteranos*, o el manteniment del cavall del comandant del mateix cos, per exemple, podien pagar-se totes les despeses de la Càtedra».

La labor extensiva del catalanisme anava donant els seus fruits. El catalanisme polític representat primerament per l'Almirall, amb forta connexió, sobre tot en la seva primera època, amb el federalisme pimargallià, trobava la seva expressió en el llibre *Lo Catalanisme* aparegut l'any 1886. Les doctrines tradicionals sos-

tingudes pels homes de la *Lliga de Catalunya*, i el sentit cristià del nostre poble trobaven un seny claríssim que el definís, i això sol ja era una garantía de triomf: és en l'any de gràcia de 1892 que veu la llum la primera edició de *La Tradició Catalana* del savi sacerdot Dr. Torras i Bages.

La renovellança ja afectava les més diverses esferes de la vida catalana i en una nou-nada entitat eren integrades les diverses manifestacions: la *Unió Catalanista*.

A la ciutat de Manresa els dies 25, 26 i 27 de març de 1892 celebrava el nou organisme polític la primera Assemblea.

Presidia la *Unió Catalanista* En Lluis Domènech i Montaner, i En Prat de la Riba fou elegit secretari. Intervingué activament en les reunions que celebrava la ponència encarregada de redactar el tema i les bases a deliberar a l'Assemblea de Manresa. Fou acceptat el tema que ell havia proposat i alguna de les bases, de les disset aprovades, foren redactades per En Prat de la Riba.

Malgrat la esmentada intervenció en la redacció del tema i d'algunes de les bases aprovades, la seva conformitat no era plena, com ho demostra la presentació d'esmenes i addició de noves bases, en defensa de les quals presentà un memorable discurs,

Remarca la claudicació de la ponència en donar el nom de *central* al poder federal. «El qualificatiu de *central*, diu, es dóna al poder en contraposició de *local;* en les federacions el veritable poder *central* és el regional o de cada estat particular.»

Deficiències troba en les Bases que desdiuen d'aquest nom pompós.

Voldria que no fos buida la Constitució regional i a determinar la manera d'ésser informada s'adrecen les seves esmenes i addicions, inspirades en la tradició política i jurídica de Catalunya.

El seu punt d'origen és la separació i independència de poders. Com més alta és la perfecció assolida en una funció, més especialitzat és el seu orgue i per això en l'ordre polític, la garantia única de bondat de la funció moderadora és l'existència d'un poder que nomena *garantitzador*, evitant, així, les intromissions del

Prat de la Riba
al llicenciar-se en Lleis (1893)

poder executiu en esferes alienes i en funcions que en el dret positiu li són injustament encomanades, o que el costum polític ha consagrat, fent, així, reviure en el poder garantitzador que proposa, la Diputació del General a Catalunya.

A corregir els defectes i omissions en aquest sentit s'encaminen les esmenes, demanant, com a coses principals, que la suprema representació de la nacionalitat catalana recaigui en tres alts funcionaris nomenats per les Corts, constituint la Diputació de Catalunya, i que les Corts Catalanes sien integrades de representants de la capacitat, de la propietat territorial, i de la indústria i comerç; restauració en la forma que les noves necessitats exigeixen dels tres braços que componien les antigues Corts glorioses.

Tan sorprenent és que un jove de vint-i-un anys mostri l'estructura d'un Estat, que fins ell se creu obligat a pregar que en la decisió que s'adopti respecte les esmenes presentades, hom faci abstracció dels seus pocs anvs i l'acord sigui inspirat en el profit i major glòria de Catalunya.

Celebrada l'Assemblea de Manresa, En Prat de la Riba deixà d'intervenir de una manera activa en les lluites del catalanisme. No assisteix a les Assemblees d'*Unió Catalanista* a Reus, maig de 1893, ni a les de Balaguer i Olot celebrades els dos anys següents.

L'actitud d'En Prat de la Riba no és pròpiament d'abstenció de la lluita, ans significa una labor intensa de capacitació per l'estudi de les qüestions de l'esperit i de mesures d'aplicació pràctica.

L'any 1893 es llicencia en Dret a la Universitat de Barcelona obtenint el premi extraordinari; anant després a Madrid a doctorar-se, per la qual cosa presentà com a tesi la que fou més tard Introducció a la *Ley Jurídica de la Industria* qual introducció és d'una manera essencial la base de doctrina de l'obra. Obtingué el grau de doctor, però no arribà a col·legiar-se, i així mancava de vot en les eleccions de Senador a la Universitat.

El treball obscur d'aquest període del 1893 al 1895 fou raramente interromput; totes les energies li eren guanyades i només

directament el seu esforç continuat trascendí al públic en la publicació de dos articles a *La Renaixença* i de *La Doctrina Catalanista* presentada a un certamen de Sabadell.

El primer dels dos articles féu aparició el 5 de març de 1893 i havia per títol *L'Amicitia moderna*. Fou motivat per la proximitat d'unes eleccions legislatives i escrit a base d'uns auguris publicats pel *Brusi* sobre la composició de les futures Corts. L'altre fou en contestació als dos que en el *Diario de Barcelona* donà Maragall amb el títol de *Vida regional*, els dies 4 i 11 del mateix març, glosant el discurs d'Alfred Brañas a la Universitat de Santiago, discurs basat en el problema que ja aleshores era el mes viu dels plantejats: en la lluita contra l'uniformisme el qual era qualificat, seguint un símil biològic molt en ús, aleshores, de congestió cerebral.

Maragall sembla establir una dualitat en el regionalisme, segons sigui una cosa viva, seguint les lleis de la física social, o un *anacronismo lírico;* censurant que molts països eminentment regionalistes encaminessin els nous corrents *historia arriba*, produint-se així *charcos insalubres o devastadoras inundaciones*. Prat de la Riba oposa a aquestes paraules, en el seu article titulat també *Vida regional* i publicat el 19 de març del mateix any, la necessitat de reincorporar-se a una tradició, d'anar *historia arriba* i justifica els *anacronismos líricos* dels quals parla Maragall. «Soldar les anelles de la tradició, afirma, conèixer-se a si mateix en la complexitat de sa existència, és el primer moviment dels pobles que ressuciten.»

L'altra manifestació de les activitats d'En Prat de la Riba fou, com hem dit, l'elaboració de *La Doctrina Catalanista* publicada l'any 1894. L'ocasió d'ésser escrita la manifesta ell mateix en *La Nacionalitat Catalana* en parlar de la iniciació i difusió de la doctrina nacionalista. (1)

(1) V. *La Nacionalitat Catalana*, Cap. IV pàg. 57 de l'edició 1906.

Fou aquesta ocasió, l'ésser obert un concurs pel *Centre Català* de Sabadell, amb l'objecte de premiar un catecisme, semblant al catecisme foral de Navarra. En Prat de la Riba, amb la col·laboració d'En Pere Muntanyola, qui estava escrivint una *Doctrina nacionalista* va presentar el *Compendi de Doctrina catalanista* que resultà premiat.

Punts doctrinaris, breus esboços d'història, assenyalament d'agravis i de futures reivindicacions, tot inspirat pel foc del patriotisme renaixent, són oferts a les multituds catalanes en els set capítols d'aquesta *Doctrina*, que fineix amb la prometença del triomf, amb el coronament de les parcials renovellances pel renaixement polític, el qual «tornant a Catalunya l'autonomia, fent-la altra vegada senyora de sos actes, produirà la regeneració completa de sa vida política i administrativa».

IV

PERÍODE D'OSCIL·LACIÓ ENTRE LES DIVERSES ACTIVITATS. — PRAT DE LA RIBA ENTRA A «LA RENAIXENÇA». — LA CONQUESTA DE LES ENTITATS. — L'ATENEU BARCELONÈS: SECRETARIAT D'EN PRAT. — «EL FET DE LA NACIONALITAT». — ORIENTACIÓ SINGULAR DEL NACIONALISME CATALÀ. — LA POLÈMICA AMB «CLARÍN». — REDACCIÓ D'INFORMES» ENCARREGADA A EN PRAT. — EL MISSATGE A S. M. JORDI I, REI DELS HEL·LENS. — CAMPANYES A «LA RENAIXENÇA» A L'ENTORN DEL MISSATGE. — SUSPENSIÓ DEL DIARI I PROCESSAMENT D'EN PRAT DE LA RIBA. — LA LIQUIDACIÓ COLONIAL ESPANYOLA. — MANIFESTOS REDACTATS D'EN PRAT DE LA RIBA. — ELS SEUS ESTUDIS. — «MISCELÁNEAS JURÍDICAS». — EL «COMPENDI D'HISTÓRIA DE CATALUNYA». — LA «LEY JURÍDICA DE LA INDUSTRIA».

Uns anys hi hagué en la vida del català il·lustre, en els quals les seves activitats podien ésser orientades per via diversa i marcar en ella, fos la que fos, un senyal etern del seu pas. Es el temps,

seguint l'Elogi d'Eugeni d'Ors, en què, abans que les Repúbliques, el festejaven les Acadèmies. (1)

Finida la carrera jurídica, en possessió del títol de doctor, calia escollir. Mes la vida de l'home no és tan simple que l'elecció pugui en un moment decidir. Prat de la Riba en aquest període pot consagrar-se a l'ensenyament universitari, a la labor de publicista, pot esdevenir l'orientador d'una política creadora, la seva cultura pot intensificar-se en els estudis històrics, de filosofia o de problemes jurídics. L'elecció no és feta de sobte: no l'absorbeix la tasca única, ans a l'una i a l'altra, intensament consagra les hores. Si dóna a la Ciència els millors fruits, no tots li són, però, oferts. I el moment tarda a arribar. Ja la voluntat popular l'ha consagrat en els comicis i encara la labor d'estudi desinteressat persisteix i fins sembla acréixer.

«Encara el senyal de l'horòscop — diu Eugeni d'Ors en el citat Elogi — s'hauria inclinat més en la direcció de la tranquila ciència que en la de l'activa política.» I del propi Prat de la Riba són les següents paraules en el pròleg a *Regionalisme i Federalisme* d'En Lluís Duran i Ventosa (1905): «L'especial situació de la nostra terra, el seu tràgic conflicte amb l'Estat que la governa, ens fa ésser polítics a tots, sacerdots i obrers, negociants i artistes, pagesos, industrials, pensadors...

»Per això els qui dintre una Catalunya lliure, en la quietud ignorada dels arxius i biblioteques brodaríem tranquilament els nous ideals, els ideals de les generacions futures, en la Catalunya d'avui, doblats tots de polític, hem d'aplicar desseguida les idees que elaborem, i les elaborem tot vivint-les, tot lluitant en plena febre de combat, sempre al carrer i a la plaça pública com els homes de les democràcies hel·lèniques.»

Un any després de l'aparició de la *Doctrina Catalanista* començaven les campanyes periodístiques, per la seva entrada a *La*

(1) *Elogi dels Acadèmics nous*, llegit a la festa anyal de l'Institut d'Estudis Catalans, el 29 abril 1917.

Renaixença, treballant junt amb En Duran i Ventosa, que ja hi escrivia, i amb En Puig i Cadafalch, En Gallissà i En Moliné i Brasés, que també entraven de nou a col.laborar-hi.

Amb la lluita de les planes estant del diari, coincidia l'intent d'intervenció en les grans corporacions barcelonines, en el qual intent reeixiren plenament. Homes de tant de prestigi a les files de la *Lliga de Catalunya*, com Angel Guimerà i Joan J. Permanyer, foren elevats a la Presidència de l'Ateneu Barcelonès i de l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, respectivament.

La campanya realitzada en aquestes entitats tingué el seu complement en el cicle de conferències organitzat a l'Ateneu l'any 1897 per tal d'estudiar tots els elements de la nació catalana.

Prat de la Riba havia estat per aquell curs, que presidí En Valentí Almirall, elegit Secretari. Ell inaugurà la sèrie el dia 10 de febrer amb la conferència titulada «El fet de la nacionalitat catalana», la qual havia d'integrar més tard els capítols V, VI i VII del seu llibre cabdal, fetes algunes supressions i lleugeríssimament corregida.

Era la seva intenció que el caràcter de totes elles fos explícitament nacionalista; però, com se fa constar en una nota de *La Nacionalitat Catalana*, no totes les conferències, tret les d'En Duran i d'En Puig, van respondre exactament al llur pla i objectiu nacionalistes.

Així i tot, l'eficàcia no podia mancar i era assolida la consagració de la nova doctrina.

L'orientació que a la lluita catalanista donaven els nous directors començava d'imprimir caràcter al nacionalisme català. Comprengueren que al nostre afany de llibertat no esqueien els mitjans que altres nacionalitats usaven.

Catalunya no era en la situació de la Irlanda opresa, ni de la desolada Polònia, ni dels pobles sota el jou otomà, i és per això que el seu estat singular i l'esperit infòs a la lluita pels seus

orientadors ha dut la universalitat ja avui en part aconseguida de les valors catalenesques.

Per això la batalla decisiva era donada en les sales d'Ateneu, en les columnes de la premsa i més tard en els col·legis electorals.

Esmentades són les victòries en la conquesta de les grans entitats i les batalles iniciades en la premsa. En aquestes l'aportació d'En Prat de la Riba fou d'una valor decisiva: en solts anònims, en articles de combat i d'investigació científica, lluitava contra l'estat de coses aleshores present, començant contra la inèrcia i la incomprensió dels propis catalans.

Memorable fou la polèmica sostinguda amb el crític essencial de les Castelles, Leopold Alas *Clarín*. Contra les seves afirmacions depriments per la llengua i literatura catalanes exposades en dos articles de 7 de gener i 7 de març de 1896 a *La Publicidad*, oposava Prat de la Riba arguments objectius en els dos articles apareguts a *La Renaixença* els dies 19 de febrer i primers d'abril del mateix any. Plens de respecte pel *Clarín* literat i crític, aquests articles, són simplement hostils pel castelarí retardatari, qui no cerca en l'ésser social la renovació, sinó que s'acontenta en combatre els homes governants i substituir-los per altres homes amb els mateixos vicis polítics; agressius pel conservador rerassagat que s'amaga en el fons del trencamotlles i del crític revolucionari, per l'home que s'indigna del desacatament a l'oficialitat de la llengua castellana. Però si en el primer article es mostra ardit en l'escomesa, en el segon, tot serè en la defensa, raonada científicament, de la nació catalana i dels atributs de llengua que al seu parlar li escauen, el Prat de la Riba cultíssim i clarivident es manifesta en tota la seva diafanitat.

En l'ordre polític, a la concepció oficial de Nació-Estat oposa el fet viu de les nacionalitats, «unitats reals, naturals, espontànies, que no les fan els homes ni poden desfer-les, soques milenàries que sempre rebroten, i són vives avui com en l'aubada de la història».

En ço que a la llengua catalana esguarda, precisa i defineix ço que en *Clarín* apareix confús, arribant a la següent concreció: «Per sobre de la gran varietat d'aplicacions, no sempre exactes, que fan els filòlegs de les paraules llengua i dialecte es dibuixen dues notes sempre constants, sempre les mateixes: que el dialecte és part o fragment d'una unitat total, superior i més extensa; que la qualitat de llengua és independent del nombre de persones que la parlen i de les condicions de vitalitat que se li reconeixin.»

La intervenció d'En Prat de la Riba en la vida col·lectiva no és en això limitada. A ell és encarregada la redacció de documents com la «Exposición de la *Lliga de Catalunya* al Ministro de Gracia y Justicia contra el Consejo de Familia», vetllant per les institucions jurídiques catalanes, adreçada al Ministre el gener de 1896, i l'«Informe de l'*Ateneu Barcelonès* a la circular de la Diputació de Barcelona sobre el projecte de conveni amb el Govern respecte la percepció d'impostos i investigació de la riquesa imponible», de setembre del 1898, i en el qual s'advoca perquè el susdit conveni fos tan ampli que comprengués els impostos directes i els indirectes, deixant de compendre solament aquells que per la llur pròpia naturalesa deuen ésser percebuts per l'Estat. En aquest informe s'insinua la conveniència de restaurar també en l'ordre administratiu la unitat catalana, desig seu que temps a venir havia de concretar en la fórmula de Mancomunitats.

Ell redactà també un missatge, base que fou de la campanya que devia dur com a conseqüència el seu processament, la suspensió de *La Renaixença* i un període de persecució del catalanisme: el missatge, firmat per quaranta cinc representants d'entitats barcelonines que per iniciativa del Sr. Rubió i Lluch adreçaven els catalans a S. M. Jordi I, Rei dels Hel·lens, amb motiu de la lliberació de la illa de Creta de l'imperi dels turcs, el dia 6 de març de 1897. Missatge del salut i dels més bons auguris dels cata-

lans pels grecs qui retrobaven la pàtria, era una afirmació de la nació catalana i de solidaritat nacionalista. «Catalunya avui, deia, no pot fer altra cosa que enviar-vos en la mateixa llengua de la Complanta en què un dia va plorar la caiguda del vostre imperi mig-eval» l'expressió del vehement desig que el nom de *Rei dels Hel·lens* sia una realitat.

En aquest sentit està concebut l'esmentat Missatge, el qual mogué tan fortes campanyes en certa premsa d'aleshores, la de Madrid especialment. Prat de la Riba les contestava de des *La Renaixença*. La màxima sinceritat i cruesa d'expressió l'assolí un solt anònim, obra d'ell, aparegut el dia 11 de març, cinc dies després del Missatge. Tota la doctrina bàsica del nacionalisme en aparèixer amb el nom propi, és en síntesi en aquest solt.

La seva aparició motivà que el dia 13 d'aquell mes l'autoritat s'apoderés de *La Renaixença*, i el processament d'En Prat de la Riba.

L'habilitat aconsellà als redactors del diari la manera de defugir la prohibició imposada. Suspeses les garanties a la província de Barcelona, publicaren a Reus el seu diari en forma de suplement de *Lo Somatent* d'aquesta ciutat, fent, així, la seva aparició el 25 del mateix març i més tard, a mitjans d'abril, *La Renaixença* era publicada al Vendrell.

D'ençà de la suspensió a Barcelona, Prat de la Riba no publicà més que dos articles d'un projectat *Llibre d'autoritats* per l'elaboració del qual, l'autor s'adreçava a tots els amants de Catalunya que volguessin aportar textos de grans autors moderns i antics en reforç de la doctrina nacionalista. Fou interrompuda la seva publicació per disparitat de criteri en la forma d'actuar, sorgides amb els principals inspiradors de *La Renaixença*.

L'actuació política d'En Prat en aquest període d'indecisions per la norma individual a seguir i de tanteigs per l'orientació definitiva del catalanisme, havia d'assenyalar-se per haver

trobat en ell ressò i l'expressió més fidel, l'opinió d'un nucli vivent, de tota una nacionalitat, sobre la més dolorosa gesta i la més depriment, de tot el fi de segle espanyol; la que dugué com a seqüència la liquidació dels darrers dominis colonials.

Dos manifestos redactà En Prat de la Riba en tal ocasió. El primer, de 12 de juny de 1898, era una crida *Als catalans* mostrant-los les funestes conseqüències del predomini del centre en la política espanyola i advocant pel pròxim adveniment d'una pau en la qual totes les fretures de vida intensa i de renovació trobessin ampla via.

La crítica de l'Estat és acerba en aquest manifest. Cada regnat, d'ençà que la capitalitat fou duta per Felip II a Madrid, venia assenyalat per noves pèrdues; fins aleshores que la imminència de la darrera era tan ostensible que voler-s'hi oposar era una insensatesa. Vingui la pau, deia, i vingui desseguida, i que un nou seny ens orienti per noves rutes.

A semblant objecte responia el publicat el 22 de novembre de 1898, sota el títol *Al Poble Català* després de la pau amb els Estats Units i d'ésser coneguda a Barcelona la famosa carta del general Polavieja.

A aquest període pertanyen dos discursos, ben interessants: el llegit al *Centre Catalanista* de Vilafranca la vetlla del 27 de maig de 1897 i el de 13 de desembre del mateix any a l'Acadèmia de la *Joventut Catòlica* de Barcelona, en la vetllada dedicada a la Puríssima. Es sobre tot remarcable el primer, perquè ja no és possible trobar més ben resumides les doctrines i predileccions que foren medul·la de tota una generació i un moment interessant del corrent romàntic. L'Edat Mitjana, vexada en passats períodes, l'oferien els romàntics cristians i nacionalistes a la devoció de les públiques gents. Ple de lirisme clamava Prat de la Riba en començar el seu discurs: «L'Edat Mitja retorna», i s'ocupava de combatre aquells qui en malparlaven i de mostrar tota cosa bona que podia pervenir-ne. En cada ordre de vida ana-

litzava les glòries medievals i resumia: «L'Edat Mitja és l'edat de les autonomies». L'adveniment del Renaixement, la reinstauració del cessarisme i de les formes clàssiques, que pels romàntics equivalia a la mort, mustigaren totes les llibertats dels temps mitjans. La nova era es diu Romanticisme i per ell, repetia, l'Edat Mitja retorna!

La vida d'En Prat, en aquesta època, és la seva obra; la seva obra, que l'absorbeix completament. Recerqueu anècdotes i és en va: els seus amics us diran que per veure'l era precís d'anar a un entressol del nombre 5 del carrer de Vergara, on havia passat la família Carné; que allí es tancava materialment, atret pels seus estudis i que solament donava fe de vida, de la faisó fecundíssima que hem vist, en articles i manifestos i en intents d'intervenció en els comicis que no l'apartaven dels estudis històrics del Dret i del Taine benamat i del Fustel de Coulanges.

Aquests estudis s'acorden perfectament amb el seu ideal d'uns temps d'ésser catedràtic de Dret Natural o de Dret polític, per més que el no estar encara separada la darrerament esmentada disciplina i el Dret administratiu, considerat encara una branca de la primera, encaminava la seva predilecció al Dret Natural.

Per assolir aquest ideal arribà a presentar una instància sollicitant pendre part en unes oposicions, però acabà no acudint-hi, seguint l'estudi desinteressat.

No s'acontentava, però, de la simple coneixença, ans l'esforç creador era constant. Exemple i prova són la publicació periòdica d'articles i l'aparició d'obres essencials de doctrina i tècnica jurídica.

Remarcables són els articles publicats a *La Veu de Catalunya* setmanari, sobre *La Noblesa Catalana*, de 5 de juny de 1897, i a *Les Quatre Barres*, de Vilafranca, en la celebració del milenari de la mort de Jofre *el Pilós*, però d'aquests temps, els més interessants són els de caràcter jurídic i de crítica.

L'any 1895 era fundada la *Revista jurídica de Cataluña*, i a

col·laborar intensament a les seves planes el cridava el civilista Planas i Casals (1).

Els articles donats en aquesta publicació són innombrables i constitueixen una de les parts més interessants de la seva obra científica completa.

Tot llibre, aleshores actual, de doctrina jurídica és sotmès a examen i revisió en la secció a ell encomanada de *Misceláneas jurídicas* inaugurada el primer any d'aparició de la *Revista Jurídica* i continuada amb gran assiduïtat en els anys 1896-97, llevat de dos o tres nombres, en què s'ocupà de les *Misceláneas* Narcís Pla i Daniel, cessant la seva publicació l'any 1900 en el qual n'aparegué una de sola.

En aquests articles, dividits en capítols, són compresos els més diversos punts d'examen jurídic d'obres i de teories: estudis de Dret penal com el tractamanet a la Bastilla, i sobre la filiació positivista del Sr. Dorado-Montero; mesurats intents de reivindicació del comte de Maistre, examen de punts concrets de Dret romà; qüestions econòmiques i socials; problemes d'ensenyament; tesis polítiques i administratives sobre centralització i descentralització; sobre feminisme; anàlisis històrics com l'origen dels municipis; estudis breus de personalitats, com la d'En Duran i Bas; noves aportacions a la filosofia de la història i a la psicologia; notes d'actualitat científica i jurídica; totes les inquietuds dels temps i les idees troben un comentari breu o un més profund estudi en els capítols de les *Misceláneas jurídicas*. Mostra en elles el seu menyspreu per l'apriorisme filosòfic, i es declara en el Dret partidari de l'escola històrica i de les teories orgàniques i positivistes, temperats els seus extrems per les fortes creències religioses. Per les seves conviccions jurídiques cerca l'evolució històrica de les institucions del Dret per tal d'explicar-les; d'acord amb el seu cristianisme catòlic declara que res no es pot explicar en dret sense la llei natural; però — i en això basa l'impugnació de la llei

(1) Aquest mateix any, el 29 de maig és admès pels seus mèrits, soci numerari de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

uniforme — la llei natural s'individualitza i nacionalitza, i d'aquí la valor del costum en el Dret civil, d'aquí que l'activitat política de la societat deu exercir-se de conformitat amb la naturalesa de la mateixa.

La seva cultura és en aquests articles fortament reflectida i les seves lectures diverses, del comte de Maistre a Proudhon, Balmes i els civilistes clàssics catalans, Hipòlit Taine, August Comte, Thierry, Bonald, Savigny, Leplay, Fustel de Coulanges...

Altres articles sobre cosa diversa apareixen en la mateixa revista, en aquests temps i anys després, alguns en català quan la nostra llengua és admesa a les seves planes, i un dels principals el ja retret sobre *Els pagesos de remença* publicat en dues parts l'any 1906.

Malgrat la seva intensa preparació jurídica, Prat de la Riba no solament no passà pel despatx de cap advocat, sinó que ni per compte propi no arribà a exercir mai la carrera.

Una sola vegada ho intentà en una causa criminal seguida per un masover seu, però no en reeixí.

Ja d'estudiant, com hem remarcat tenia una certa timidesa i així ell defugí tot intent oratori, com, en aquesta ocasió, desistia de dur endavant la seva tasca d'advocat, deixant l'assumpte a mans del seu condeixeble i amic Albert Bastardas.

Fruit dels seus estudis en el passat de la pàtria, en els Jocs Florals de 1898 era concedit el premi de l'Ateneu Barcelonès al seu *Compendi de la Història de Catalunya,* al qual posà el fervorós lema «Gloriosa dicta sunt de te, Cathalonia!» En els vuit capítols que componen el *Compendi* és estudiada l'evolució per la qual ha passat Catalunya en la Història; els rastres i civilització que hi deixaren els colonitzadors, l'imperi dels sardans (colònies fenícies); els ibers; la dominació romana; les influències germàniques amb l'establiment dels visigots; la naixença i desenrotllament gloriós de la nació catalana a l'Edat

Mitjana; l'estroncament de la dinastia nacional i la decadència de Catalunya fins als primers impulsos renaixents, coronats per la reintegració de totes les forces de la Nació a la tradició interrompuda, auguri d'una nova era florent.

Es en aquest any de 1898 que una obra cabdal de doctrina i de tècnica industrial és deguda al seu laborar intensíssim, clara exposició del propi sentir, en llengua estranya: la *Ley jurídica de la Industria*, estudi de filosofia jurídica seguit de bases per a la formació d'un Codi industrial. (1)

Era el moment de creació d'una nova branca del Dret, per la transformació operada en la producció de la riquesa; substantivitat del Dret industrial que ell afirma i demostra en començar el llibre.

La concepció filosòfica és la mateixa que presidí totes les produccions similars. — Dues classes d'elements constitueixen l'essència del Dret: el primer, la llei natural; els secundaris i jeràrquicament inferiors són conseqüència d'operar la llei divina en humana naturalesa i les varietats en què es manifesta degudes al lloc, estat de cultura, temperament nacional, etc.

La tendència de la societat a la finalitat que li és pròpia —la justícia —constitueix la llei jurídica. Aquesta tendència s'aplica als diferents ordres i en aplicar-la a l'ordre industrial s'origina la llei natural jurídica de la Indústria: aquesta és la posició central.

L'organisme industrial — *unum a se et divisum ab aliis* — té com a cèl·lula primera la casa industrial.

La personalitat jurídica de la casa industrial resideix en el patró, personalitat que no admet d'ésser vinculada exclusivament en persones determinades, per exclusió de sexe, ni tampoc en persones únicament individuals.

La personalitat és cosa característica de la casa industrial, però també ho és el patrimoni. D'ell pot dir-se, en termes generals,

(1) La introducció serví, com hem dit, per a la seva tesi doctoral.

tot ço que és comú a les altres menes de propietat i no té, per tant, un interès específic més que en ço que esguarda a punts característics singulars, tals el nom industrial, la marca de fàbrica, els dibuixos i models, els secrets de fabricació i la clientela, en l'examen dels quals procedeix l'autor inspirat en doctrines ètiques i basat tot en la seva concepció filosòfica fonamental.

Punt essencial en una llei industrial, i element de la primera unitat, és el treball, treball no uniforme, sinó divers. En aquest nom va comprès de des l'invent, propietat sobre cosa genèrica, passant per la direcció i finint en el simple treball manual mecànic.

Mes per la feliç coordinació dels elements industrials, un problema s'ha interposat, perturbador: la nomenada *qüestió social*, originada d'haverse trencat els vincles de unió per la proclamació de la llibertat de treball i la desfeta de les corporacions industrials. En aquesta ocasió exposa l'organització i aventatges dels gremis i l'intent modern d'organització: la colònia industrial, beneficiosa per la influència d'un sa ambient sempre que vagi d'acord amb normes de moral, d'higiene i econòmiques, etc.

En les bases que segueixen l'exposició vénen concretades en fórmules, les doctrines sobre cada punt sustentades.

Fineix estudiant la influència de l'obra individual en altres individus, en la nació i en la humanitat, i a la inversa, la del comú sentir nacional en l'obra de l'individu. Mes no són la una i l'altra contradictòries, sinó que es fonen sempre que l'obra individual no sia divergent del comú sentir de la nació. Així diu l'autor de la seva obra: «Ço que jo hagi sentit com a català, en ço que hagi sabut interpretar l'esperit, el geni de la raça, trobarà eco simpàtic en els altres qui viuen la vida d'aquesta terra i serà per tots rebut; en ço que el meu temperament individual s'hagi divorciat del sentir del meu poble, ma veu es perdrà en el buit: ningú no ha d'escoltar-la.»

V

EL CATALANISME INTERVENCIONISTA. — CONSEQÜÈNCIES DE LA DESFETA COLONIAL. — FUNDACIÓ DE «LA VEU DE CATALUNYA» DIARI: PRAT DE LA RIBA DIRECTOR. — CAMPANYES A «LA VEU DE CATALUNYA». — EL GABINET SILVELA-POLAVIEJA. — EL «CENTRE NACIONAL CATALÀ». — LES ELECCIONS DELS CINC PRESIDENTS. — L'ACADÈMIA DE CIÈNCIES MORALS DE MADRID PREMIA «LOS JURADOS MIXTOS». — EMPRESONAMENT D'EN PRAT DR LA RIBA. — LA MALALTIA CONTRETA A LA PRESÓ. — EL SANATORI DE DURTOL.

L'actuació d'En Prat de la Riba s'anava orientant envers l'activa política. El moment era propici i era deure patriòtic llençar-se a la lluita.

Home consagrat a la Pàtria, devia ésser obedient a la veu de l'hora, sacrificant aspiracions i entrant de ple a ordenar sàviament les energies flamejants d'un poble renaixent.

No és prou un moment per separar en etapes el viure humà, ni podem dir: aquí fineix un període amb tals o quals característiques i més enllà comença una vida nova. Lentament, Enric Prat de la Riba era guanyat al laborar actiu i dirigent, mes encara la Ciència enriqueix amb noves aportacions.

Un fet, però, llargament preparat, determina la seva consagració d'home essencialment polític, abans de perpetuar en un llibre de doctrina — *La Nacionalitat Catalana* — la seva actuació. El fet amb què comencem un nou període en l'exposició biogràfica és la fundació de *La Veu de Catalunya* diari, i l'ésser promogut En Prat a la seva direcció.

La gestació fou lenta i penosa, coincidint amb intents de renovació política esdevinguts després de la desfeta colonial. La fundació de un diari de lluita era tema que molts diumenges se discutia a l'Ateneu fins que, després d'infructuoses gestions per

l'adquisició de *La Renaixença*, reïxiren en quedar-se *La Veu de Catalunya*, l'antic setmanari que En Verdaguer cedia i que fou convertit en diari de dues edicions.

Els mateixos entusiastes iniciadors s'havien distribuït la tasca de cercar pis, de dibuixar la capsalera, de cercar el diner entre els elements econòmics, la qual cosa fou encomanada a En Muntanyola, qui fou nomenat gerent.

El dia 15 de Desembre de 1898 era firmada l'escriptura pública, quedant constituïda la Societat Anònima encarregada de publicar *La Veu*.

El director ja era tàcitament designat en tota temptativa que s'hagués feta abans i, així, en esdevenir realitat, el voler unànime de propietaris i redactors posà a la direcció de *La Veu de Catalunya* En Prat de la Riba i al lloc de redactor en cap En Raimond Casellas, fins aleshores crític d'art a *La Vanguardia*, qui curà, a més, de la part literària i completava la tasca directora en les forçades absències d'En Prat.

El dia 1 de Gener de 1899 feia aparició el primer nombre del nou diari amb una editorial anònima deguda al seu director, afirmant-se en el sentit autonomista i de renovació política.

La fundació de *La Veu de Catalunya* significa per En Prat un canvi de vida. No manca cap dia a la Redacció de la Rambla, i allí escriu editorials, solts anònims, articles firmats i orienta les campanyes. El piset de la Rambla on fou instal·lada *La Veu* era a la vegada redacció, administració i centre d'activa política. Allí es troba cada dia amb En Lluís Duran, En Puig i Cadafalch i altres col·laboradors de *La Veu de Catalunya*.

El nou diari semblava haver assolit un gros èxit. L'administració era sempre plena de gent que anava a subscriure's; l'impressió no podia ésser més falaguera. Però al cap de quinze dies, En Prat de la Riba i En Puig i Cadafalch compten els subscriptors: eren de 1,500 a 2,000; ningú més no va saber-ho. En el primer mes hi hagué de pèrdua 10,000 pessetes. Prat de la Riba ales-

hores encomana nova maquinària i *La Veu* marxa endavant i assoleix una major perfecció. Les seves campanyes van poc a poc enfortint-la, trobant en el nou orgue ressò totes les aspiracions de Catalunya, l'actualitat i les coses eternes.

El mes de Març del mateix any ocupava el poder el gabinet conservador Silvela-Polavieja,

Les esperances posades pels catalans en aquest ministeri foren decebudes pel ministre d'Hisenda, Villaverde, en presentar els seus presupostos, perjudicials a l'economia catalana; donant lloc al tancament de caixes i a la dimissió del Dr. Robert, qui havia estat nomenat Alcalde de Barcelona.

La Veu de Catalunya, orientada per Prat de la Riba, portava la lluita en defensa de les aspiracions dels elements econòmics, tot afirmant sempre l'ideal nacionalista, maldament fos nomenat tot sovint regionalista.

Els catalans polaviejistes començaren de sentir-se defraudats.

Al mateix temps, a darrers del 1899, *La Veu de Catalunya* es donà de baixa de la *Unió*. Aleshores En Prat i els seus cooperadors fundaren el «Centre Nacional Català», a la presidència del qual elevaren En Narcís Verdaguer i Callís.

Si els elements nacionalistes donaven a la seva entitat un nom que tan esqueia als ideals que professaven, els desenganyats del programa regenerador de Polavieja adoptaven un nom social no menys en consonància amb les que eren aleshores aspiracions d'aquest nucli: «Unión Regionalista» es digueren primer, i més tard el nom de l'entitat, restant el mateix en concepte, fou traduït a l'idioma nacional.

La situació conservadora fou canviada, i un ministeri lliberal el substituïa.

El prestigi dels Presidents no havia minvat, ans al contrari.

D'aquestes circumstàncies es valé Prat de la Riba per intentar, amb garanties de triomf, la primera lluita organitzada

per a posar sots cura de gent catalanista els càrrecs d'elecció popular, mentres s'activava una fecunda unió de forces catalanes.

Convocades eleccions generals pel nou govern, Prat de la Riba reuní els elements polítics i econòmics, exposant-los la necessitat de presentar candidatura en la pròxima lluita electoral. Els llocs de majoria són cinc a Barcelona i aquest mateix era el nombre de presidents.

Un d'ells, el Marquès de Camps, però, es presentava a la reelecció pel districte d'Olot, i per a substituir-lo en la candidatura ningú més indicat que Prat de la Riba, reconegut de tots i acreditada màximament la seva capacitat, per l'orientació de les campanyes de *La Veu de Catalunya;* mes ell es negà sistemàticament a acceptar l'honor que en justícia li era oferta.

El *Centre Nacional Català* apareixia l'organitzador de les eleccions. La coincidència amb la *Unió Regionalista* era, però, absoluta, i el resultat victoriós en les eleccions no havia sinó de confirmar-la més plenament, mostrant-se a les públiques gents, confoses en una les dues entitats.

Dos fills de Castelltersol, Enric Prat de la Riba i Miquel A. Fargas en prepararen, d'una manera principal, l'adveniment.

Un català fervent, endut a les inquietuds de la política — ell, qui savia d'altres inquietuds, de recerques científiques i de remeieres ordinacions — pel sol amor a Catalunya, consagrà la unió en la màxima jerarquia: el Dr. Robert fou el primer president de la *Lliga Regionalista.*

Novament, i en justícia, als homes de ciència s'imposava d'honorar Prat de la Riba.

No absorbit encara plenament per les tasques de polític, la tècnica jurídica industrial s'enriquia amb una nova aportació.

El mateix seny català que presidia el desenrotllament de la doctrina i la concreció en bases de la *Ley jurídica de la Industria,* el mateix sentit d'equitat, inspirava l'opuscle presentat al concurs ordinari de 1900 a la *Real Academia de Ciencias morales y políticas*

de Madrid sota titol *Los jurados mixtos para dirimir las diferencias entre patronos y obreros y para prevenir o remediar las huelgas.*

No era el nom d'Enric Prat de la Riba prou conegut a Madrid l'any 1900, per a que ell sol respongués de la vàlua de l'obra. Altre contendent tenia, en canvi, que a la seva valor intel·lectual afegia el prestigi d'un cognom consagrat en les esferes polítiques espanyoles.

El treball que Prat de la Riba presentava a concurs no podia, però, ésser imparticipat a les honors del triomf i el Jurat, creient, tal volta, que la justícia consistia en un prudencial terme mig, li adjudicà la meitat del premi ofert.

L'obra de *Los Jurados mixtos* i l'ininterrupció en l'estudi de tota mena de problemes socials i filosòfics marxen paralel·lament amb la quotidiana i sempre més intensa labor política.

Obra d'ell és un informe de l'Ajuntament de Barcelona, en el qual advoca pel vot corporatiu, intervenint d'aquesta faisó en la vida pública com en la marxa de la *Lliga Regionalista*, de la qual és un dels principals inspiradors.

En aquells anys, fruit del pas d'En Duran i Bas pel Ministeri de Gràcia i Justícia, s'era constituïda la Comissió codificadora del Dret català.

Ell, qui en tot aquest temps i fins que les tasques de la Diputació l'absorbiren, concorria gaire bé tots els matins, i s'hi passava llargues hores, al Col·legi d'Advocats — tant que més d'un diumenge el conserge l'havia d'avisar dient-li que era festa i hora d'anar a dinar — ell qui tanta d'amor tenia per les institucions jurídiques nacionals, es disposà amb tota l'ardor a laborar en la Comissió codificadora. Però decebut per manta causa en els seus propòsits, després de set o vuit mesos d'insistir i raonar i discutir, es retirà esperant ocasió més propícia per renuar la seva intervenció en pro del Dret de Catalunya.

En tot aquest temps el lloc on ell no deixa de concórrer un sol dia, on la seva personal intervenció s'exerceix sense interrompre's, el punt de treball de totes les tardes, és la Redacció de *La Veu de Catalunya.*

De des el pis del carrer de Vergara o de la torreta de Vallvidrera, on sol passar temporades la família Carné, el seu camí és sempre el de la Redacció de la Rambla.

Aquesta constància havia un dia d'ésser alterada.

En el mes de Març de l'any 1902 aparegué a *La Veu* un solt traduït textualment i sense el més petit comentari de *L'Independent* de Perpinyà, sobre la situació dels vinyataires del migdia de França.

Barcelona estava amb les garanties constitucionals suspeses i l'autoritat militar instruí sumari contra *La Veu de Catalunya*, per haver insèrtat en les seves columnes el solt esmentat.

El dia 2 d'Abril un agent de l'autoritat manifestava a Prat de la Riba que contra d'ell s'havia decretat presó provisional com a director responsable de *La Veu*. En virtut d'aquest ordre, aquell mateix matí ingressava a la presó del carrer d'Amàlia.

La nova fou coneguda tot seguit pels seus amics.

Seguidament el Dr. Robert, diputat per Barcelona, visità el jutge instructor, sol·licitant de prestar la fiança que permetés al detingut sortir de la presó; mes el jutge respon a això que la llei de procediment militar no ho permet, oferint-se ell, no obstant, a informar favorablement la sol·licitud d'excarceració.

La protesta fou general a Catalunya, enc que manifestada dintre els límits d'una llibertat molt restringida.

Les personalitats del catalanisme i en general els prohoms barcelonins intercediren per tal d'atenuar les sofrences d'En Prat de la Riba i així en els darrers dies se li concedí de deixar la cel·la de preferència que ocupava, dormint a la sala d'Advocats i rebent les visites al Saló de Juntes.

Quan menys s'esperava, a les quatre de la tarde del 7 d'Abril, és posat en llibertat provisional, sota condició de quedar detingut en el propi domicili.

Mentres se rebien felicitacions de tots indrets per l'excarceració del director de *La Veu*, la nit del 10 al 11 d'Abril morí sobtadament el cap de la *Lliga Regionalista*, Dr. Bartomeu Robert.

Prat de la Riba amb aquest motiu publicà un breu article a *La*

El Sanatori de Durtol

Veu de Catalunya titulat *El Sembrador*, en el qual feia manifestació de la doble tragèdia, en mig de la qual romania serè, amb la seguretat que s'és molt aprop de la terra de promissió quan moren els profetes.

D'ençà de l'empresonament, l'activitat d'En Prat de la Riba minvà. A la presó havia contreta una malaltia que inspirava fortes temences.

A la tardor del 1902 hagué de deixar la terra catalana, en cerca de salutífer lloc.

Molts dels amics qui l'acomiadaren eren presos de la temor de mai més reveure'l. Tal era el greu estat de salut amb que partí de Barcelona vers el sanatori de Durtol, en terres d'Auvèrnia.

L'acompanyaren el seu germà Josep i En Pere Muntanyola, arribant al Sanatori en molt greu estat.

Va estar sense moure's del llit els quinze primers dies.

Començà després a llevar-se, seguint, però, tractament facultatiu, que observà encara durant la seva estada a la torre de Sarrià, retornat que fou de Durtol.

VI

RETORN A CATALUNYA. — LES NOCES D'EN PRAT DE LA RIBA. — EN PRAT HOME DE FAMÍLIA. — L'ESCISIÓ A LA «LLIGA REGIONALISTA». — PRAT DE LA RIBA ÉS ELEGIT DIPUTAT PROVINCIAL. — EL PRIMER BIENI DE DIPUTACIÓ. — ELS FETS DE 25 DE NOVEMBRE DE 1905. — «LA CUESTIÓN CATALANA» SOBRE ELS DELICTES CONTRA LA PÀTRIA I L'EXÈRCIT. — SOLIDARITAT CATALANA. — EL PROGRAMA MÍNIM DEL TÍVOLI. — «LA NACIONALITAT CATALANA».

El retorn del Sanatori significa el començ d'una nova fase en la vida d'Enric Prat de la Riba: els vots dels ciutadans barcelonins el duen a ocupar un lloc a la Diputació Provincial, comen-

çant, així, la seva intervenció directa en aquesta corporació a la qual, més tard, havia de consagrar totes les seves aptituds de governant.

A darrers d'any del 1903, passat el perill en què la malaltia havia posada la seva vida, retorna Prat de la Riba a Barcelona.

El repòs absolut i els aires de les terres auverneses el restituïen a la seva pàtria. La seva pàtria fou sempre fixa en el pensament i en el cor del català absent, i en les hores de concentració, quan la seva activitat no podia projectar-se en fora, de des el mirador de Durtol veia rediviva la gran Catalunya gloriosa i la seva fe l'apartava de tota enyorança i li dava la serenitat del creient en les coses eternes.

Reintegrat a la pàtria, en un breu article, senyal de recomenç, publicat a *La Veu de Catalunya* el cap d'any del 1904 amb el títol *De lluny*, ens dóna la visió de la fecunditat de les hores quietes passades a Durtol, contemplant les vastes planes, les terres que havien estat del catalanesc Imperi i l'optimisme que li duien les converses amb els pagesos que en català us entenen i encara en català, contesten les vostres paraules, i és en aquest article en el qual ens diu la paraula profètica d'una nova esplendent missió de la futura Catalunya.

Prat de la Riba, en aquest temps, passa llargues temporades a la torreta de Sarrià, i a ella acuden els amics, joiosos de reveure'l, allunyades les inquietuds que la malaltia inspirava. Sovint va a visitar-lo Josep Pijoàn, i de les llurs converses neixen projectes, que serien temps a venir venturoses realitats.

A la torre passà un parell de mesos després d'arribat de Durtol, octubre de 1903, esperant de restablir-se més completament, car fins aleshores no havien desaparegut tots els senyals de la malaltia. Tenia el rostre com congestionat i una accentuada exoftalmia. A darrers d'any la salut semblava recuperada.

Ja sempre més, però, s'imposava una cura extrema en l'ordenació del viure, prescripció a la qual podia no més mancar

Prat de la Riba (en darrer terme) convalescent al Sanatori de Durtol.

Grup d'amics d'En Prat de la Riba al Sanatori.

en abandonar-se sencerament a l'àrdua tasca de restaurar un poble.

Enric Prat de la Riba continuà vivint en companyia d'En Josep Carné fins que en el mateix any 1904, mullerà amb una neboda del seu protector, Na Josefa Dachs.

Home d'esperit patriarcal, volgué que la unió se celebrés a la capella del Sarrà, testimoni de la gradual formació de la branca materna.

En Prat home de família fou en tot exemplaríssim. Curà més dels interessos espirituals que d'acréixer els materials, per la qual cosa no féu mai res que pogués ésser tara en la seva actuació pública o tan solament origen d'equívocs.

Quatre fills hagueren naixença d'aquest matrimoni: Montserrat, Enric, Teresa i Carme Prat de la Riba i Dachs.

Del seu pare reberen directament l'ensenyança de la Doctrina Cristiana, tot i les breus hores que a la llar consagrava. La seva convicció religiosa pesava tant que era el centre de la vida familiar. A la ciutat i al camp quotidianament passaven el Rosari. A l'ombrejada eixida de l'Oller més d'una volta en el darrer estiu del seu viure a la terra l'havien resat, abans de tornar cap al tard a Castelltersol.

Per ço com era creient perfecte el sabiem home tolerant.

No ben guarit encara de la seva malaltia, vers el maig de l'any 1904, als pocs mesos de rependre la vida activa, una forta commoció hagué de sofrir la «Lliga Regionalista».

A causa de l'actitud presa amb motiu del viatge del rei d'Espanya a Barcelona en el mes d'Abril, una escisió s'era produïda a la «Lliga». D'ella es separaren alguns homes significats qui passaven a constituir, la fracció esquerrana del nacionalisme català.

En Prat curà d'evitar el conflicte, però l'escisió era un fet. La nit del 24 de Juny la sala d'actes de la *Lliga* tenia lloc la confirmació de poders al Directori nomenat. Assistí a la sessió,

però bona mica delicat s'excusà de fer ús de la paraula, llegint En Ferràn Agulló unes quartilles que Prat de la Riba havia escrites per l'acte, en les quals, retreient un passatge de la Crònica del Rei En Jaume, demanava a tots que posessin el seny en Catalunya i no més per ella es llencessin al combat.

El mes de Març de l'any 1905 Prat de la Riba va per primera volta en candidatura en unes eleccions populars.

Aquesta honor, l'havia sempre defugida i la defugia ara novament. Però també sempre que la seva modèstia estava en pugna amb l'interès de la pàtria, aquesta vencia.

El primer districte provincial de Barcelona proclamava en les urnes representant seu a la Diputació a aquell qui ha estat representant i encarnació vivent de tot el poble de Catalunya.

La seva intervenció en les tasques corporatives en el primer bieni no fou, en grau, molt remarcable, però sí en qualitat.

Prengué part principalíssima en l'Assemblea general de Diputacions d'Espanya celebrada a Barcelona el mes de Novembre de 1906 per tal de consolidar, cercar bases més segures pels organismes intermitjans entre el Municipi i l'Estat, que aquelles en les quals es basava l'existència artificiosa de Diputacions provincials, trobant en les antigues nacionalitats redivives i en les regions d'Espanya el fonament d'una futura organització.

En aquesta Assemblea En Prat de la Riba presentava una proposició d'una nova llei local inspirada en un sentit autonòmic pels municipis, i de donar vida a nous organismes supra-provincials.

També intervingué en l'Assemblea d'Alcaldes de la província de Barcelona de 6 de Maig de 1906.

En el mateix bieni, a la seva competència reconeguda confià una ponència, presidida per Joaquim Sostres, cap de la Diputació aleshores, que formulés dictamen sobre la missió del cos provincial en la construcció de ferrocarrils secundaris.

En aquest dictamen de la ponència — «Los ferrocarriles se-

cundarios» — estudia detingudament i sota el punt de vista tècnic la situació de Catalunya respecte la llei de ferrocarrils de 1904 que plantejà el problema; fent també aquí constar que l'opinió catalana, en la gestació de la dita llei, s'era manifestada clarament per la unificació de les quatre províncies, constituint un organisme supra-provincial, per unió voluntària o per precepte de la llei, qual organisme curés de la construcció de ferrovies.

L'any 1905 un esdeveniment d'importància determinava noves orientacions del catalanisme.

Per una caricatura de del setmanari *¡Cu-cut!* al·lusiva al desastre colonial, l'element militar, el 25 de Novembre de 1905, assaltava les redaccions de l'hebdomedari i de *La Veu de Catalunya.*

El 26 d'aquest mes, En Prat de la Riba, en una editorial anònima titulada *Serenitat*, protestava dels fets esdevinguts, dient que ço que havia passat a Barcelona era solament comparable als fets barbàrics dels cossacs a Rússia, vençuts a la Mandxúria, destruint a la seva terra les indústries i la propietat particular, o comparable a la situació de Turquia moribunda.

Mes, adoptant una posició cívica, recomana als catalanistes que no protestin turbulentment, que no xiulin els oficials de l'exèrcit, ans que deixin a la llei ço que no més la llei pot exercitar.

El dia 28 del mateix mes, a l'edició del vespre de *La Veu* apareix el Manifest *Al poble*, signat per personalitats i entitats catalanistes, fent afirmació d'autonomia i catalanitat i protestant del qualificatiu de separatistes qué s'els imputava.

Començà aleshores la gestació de la que fou anomenada Llei de jurisdiccions.

Obra d'En Prat de la Riba en aquesta ocasió fou l'*Informe acerca del proyecto de Ley sobre los delitos contra la patria y el ejército dirigido al Senado por los diputados regionalistas D. Alberto Rusiñol y D. Francisco Albó*, de l'any 1906, informe que du per títol *La Cuestión Catalana.*

Combat durament el projecte, per ço com és contradictori de

l'esperit que informa el Codi penal espanyol de punir els fets, no les idees.

L'Informe és contrari, a més, del projecte, per ço com atenta a un principi constitucional universalment proclamat: el de la llibertat de pensar i d'emetre les idees.

Finalment, la projectada llei castiga les doctrines, no contra la Pátria sinó contra l'integritat de l'Estat, cosa certament distinta.

La llei, però, fou imposada, i per l'oposició resolta que havia de trobar, no en un partit, sinó en tota una nacionalitat, s'originava un moviment d'alta significació i trascendència política: la Solidaritat catalana.

En aquest moviment intervingué d'una manera eficacíssima Prat de la Riba. Era la primera vegada que tot el poble posà un entusiasme de gesta i veia lluir una nova aurora. Conjunció de partits heterogenis en el seu aspecte polític, un programa devia senyalar els punts de comú aspiració. Prat de la Riba, home representatiu, digué la paraula que devia ésser senyera de tots: el programa mínim del Tívoli, redactat en sentit autonomista i de dignitat civil, en l'actuació governamental que devia imposar-se a Espanya fou el contingut de les aspiracions solidàries.

Amb Solidaritat Catalana començava una nova fase del nacionalisme català.

Mes aquest nacionalisme, ultra un alçament cívic, era una doctrina. A la doctrina calia un definidor, i aquest definidor no podia ésser altre que Enric Prat de la Riba.

Sots forma modestíssima feia aparició el llibre essencial de la nova Catalunya, inaugurant una *Biblioteca Popular.* (1) Aquest llibre no podia tenir altre nom que *La Nacionalitat Catalana.*

(1) El segon volum d'aquesta Biblioteca, aparegut el mateix any del primer, era també obra d'En Prat de la Riba. Duia per títol *Corts Catalanes* i és composat d'uns *Consells al lector,* un *Proemi* i les *Proposicions i respostes* (Missatges de la Corona i contestacions al mateix, respectivament, en el llenguatge parlamentari modern) de les nostres Corts. En elles i en la constitució de la Monarquía aragonesa troba l'autor, ja prés fortament del desig de unitat nacio-

En fer aparició l'any 1906, no tot el seu contingut era inèdit. Dels seus X capítols, el II, III i IV eren al pròleg de *Regionalisme i Federalisme* publicat l'any 1905. Els V, VI i VII, amb les variacions esmentades anteriorment, constituïen la conferència sobre «El fet de la nacionalitat catalana» donada a l'Ateneu. La fase imperialista que en l'avant darrer capítol senyala, inspirava a Catalunya uns nous corrents i era el mot d'ordre de les generacions novelles. (1)

El projecte total que Prat de la Riba havia concebut del nou llibre no fou acomplert per les exigències de temps que les circumstàncies imposaven. Ell mateix havia confessat a qui tingué més tard cura de la segona edició de *La Nacionalitat Catalana*, En Josep Roig i Roqué, que al llibre mancava un estudi de personalitats, estudi comparat d'homes representatius de la Nació catalana i de la de Castella, mena de psicologia de pobles vista en els herois llurs.

Els estudis sobre la nacionalitat eren, però, encara més complets. Tenia anotat en paperetes tot ço que en autors antics i moderns havia trobat que a la nacionalitat fés referència.

nal, defectes que eren considerats màxima gloria en el periode regionalista, tals el singular federalisme, «conseqüència fatal de la unió de Catalunya i Aragó, que va dividir entre diferents soques, la força que dins una sola devia concentrar-se, privant a les nostres Corts d'aconseguir la majestat incomparable del Parlament britànic, i facilitant l'obra absolutista de la renaixença clàssica».

La *Biblioteca Popular* fou pensament d'En Pijoàn, i en els volums que publiqués, en vistes a la divulgació, devien aparèixer estudis d'alt interés d'autors estrangers i nacionals. Entre altres, eren anunciades obres dels propis Prat de la Riba i Pijoàn, de Cambó, Puig i Cadafalch, Eugeni d'Ors, Abadal, Duràn i Ventosa, d'autors ja finats com Balmes i Almirall i estudis polítics d'escriptors estrangers.

(1) *La Nacionalitat Catalana* fou reeditada per subscripció popular en Homenatge a son il·lustre autor a mitjans de Juliol de l'any 1910.

A l'edició primera s'afegí una taula onomàstica i una breu nota. La resta fou transcrita integralment.

VII

PRAT DE LA RIBA ES ELEGIT PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA. — LA SEVA OBRA A LA CORPORACIÓ PROVINCIAL. — EN PRAT DE LA RIBA I LA NOVA GENERACIÓ. — INSTITUCIONS CREADES. — ORIENTACIÓ DE LA POLÍTICA GENERAL CATALANA. — CAMPANYES DIFAMANTS.

L'obra creadora d'Enric Prat de la Riba devia realitzar-la de des la Presidència de la Diputació primerament, de la Mancomunitat de Catalunya estant, aconseguida que fos la incipient unitat nacional.

Aquestes dues corporacions, àdhuc essent instrument no prou apte per una acció de govern eficaç, pervenien el centre de la política catalana, i el President, l'orientador de tota l'acció del catalanisme.

A la comprensió i participació popular del moviment de Solidaritat Catalana, era simultani l'adveniment d'una joventut amb ideals nous, amant del laborar en companyia, un nucli selecte vingut de l'una i l'altra esfera del viure nacional, amb una comunitat de pensament, units per un mateix desig: cultura, mot que a la seva universal significació no era incompatible, ans necessitava d'ésser comprés en aquest altre: Catalunya.

L'actuació pública d'En Prat de la Riba en aquest període enclou tres aspectes en una mateixa unitat: l'obra feta a la Diputació de Barcelona; el senyalar la via general a seguir per la política catalana, singularment el partit de la *Lliga Regionalista* i la preparació, fracassat l'intent d'un nou règim d'administració local, d'un organisme supra-provincial que aplegués de moment totes les terres de l'antic principat de Catalunya.

El 24 d'Abril de 1907 devia renovar-se la composició de la Diputació provincial.

Despatx presidencial a la Diputació de Barcelona

Tres dies abans les forces de Solidaritat havien aconseguit el triomf complet en les eleccions legislatives. A la corporació provincial els partits solidaris tenien també una forta majoria.

En presentar-se l'avinentesa d'elegir President, el nom Prat de la Riba s'imposava pel seu propi prestigi. Així, davant l'intent de continuar el costum d'elegir President un home respectable per l'edat o per l'antiguitat del càrrec, els diputats de la fracció esquerrana exigiren per a ells la Presidència, a menys que En Prat de la Riba volgués ocupar-la. Ell, qui mai no es sentí afalagat per aquesta mena d'honor, resolgué no acceptar, però, l'amor a Catalunya l'impulsà a sacrificar-se una vegada més, maldament fos en perjudici propi i dels seus.

Així, el 24 d'Abril de 1907, és elegit President de la Diputació provincial de Barcelona, pels vots de tots els diputats solidaris.

La tasca a fer era enorme, començant per rependre possessió del gòtic Palau de la Generalitat, convertit en Audiència.

Recordem d'haver-li sentit contar un any i mig abans de la seva mort, veient amb joia la restauració parcial feta, l'estat deplorable en que trobà el vell casal de la Generalitat catalana. La incúria més absoluta i el menyspreu i la inconsciència de la tradició gloriosa del palau, l'adaptar-lo sense miraments al servei de l'Estat, l'havien deixat fet una vergonya.

La construcció del nou Palau de Justícia al Saló de St. Joàn a la qual cosa contribuí la Diputació en gran manera, permeté retornar el Palau de la Generalitat a catalanes mans, l'any mateix que Prat de la Riba havia estat elegit President.

L'acte de pendre'n possessió fou per a ell un dels moments més joiosos de sa vida.

Poc a poc, sota cura principal del seu col·laborador constant i amic caríssim Josep Puig i Cadafalch, s'emprengué la restauració del gòtic casal, en el qual té avui estatge, entre altres institucions creades per la Diputació i la Mancomunitat, la creació cabdal de cultura catalana: l'Institut d'Estudis Catalans.

Prat de la Riba treballa intensament en aquests anys: cap esfera de la vida catalana no és desatesa, ans troba cada obra en ell l'indispensable propulsor.

Treballa intensament, però suau. Tasca de cercar les necessitats socials, d'elegir els homes aptes, tasca d'infondre'ls la fe que ell té i com d'anul·lar en tot la seva personal intervenció.

Escolta tothom, no vol saber mai més que l'interlocutor i cap indicació assenyada d'altri no és desaprofitada. No sosté mai un punt de vista per amor propi. No improvisa mai.

Es a la Presidència de la Diputació, l'home humil, afectuós, l'home serè, tot i l'ardència inextingible de l'ideal.

En el nou càrrec fou en la seva austeritat impecable. En el començ, quan fou donada gran impulsió a les obres públiques, el seu cosí Antoni Oller, li presentà un projecte d'enllaçament de Castelltersol i Monistrol, per ésser molt actiu el tràfec i la relació entre ambdues viles. En Prat de la Riba aprovà el projecte i es disposava a incorporar-lo al pla de carreteres provincials; mes, en preguntar al seu cosí per on havía de passar la projectada carretera, i com aquest li fés de contesta que afectava el patrimoni del Padrós, propietat del President, es negà en absolut a acceptar-lo. Ell havia aprovat la idea general, però en heure esment que podia directament beneficiar-lo, refusà tot intent. Gestioneu-ho de l'Estat, deia: a mi no m'ho proposeu. El camí és encara avui per fer.

En aquest temps, encara totes les tardes anava a la Redacció de *La Veu de Catalunya*. Allí trobava els vells redactors i la joventut que començava de col·laborar-hi. Prat de la Riba tractava els nou-vinguts amb l'afectuositat de l'home qui veu no més la cadena de generacions que fan totes juntes la Pàtria. Ell qui havia tan directament militat en el positivisme, que en l'ideologia naturalista havia après de conèixer les pàtries, com pel sentiment innat havia trobat la seva Pàtria, no es situava, però, enfront dels nous ideals classicistes, què en lluita contra el

romanticisme, sorgien arreu d'Europa i que tan bellament florien a Catalunya.

I és que Prat de la Riba, en els fruits de la joventut naixent i en els esforços inèdits veia el sentit de tradició ascendent. De bella manera ho manifesta en l'Epíleg posat al nombre extraordinari de *Cataluña*, de 7 i 14 Gener 1911. En el títol *La Santa Continuación* mots presos de la mateixa joventut que en feia senyera, s'endevina el contingut.

«He de declarar, diu, la meva convicció que, en conjunt, la nostra obra continua substancialment en la vostra obra.» «Per ço com continuar no vol pas dir imitar, repetir automàticament, indefinidament el mateix acte, amb una mateixa cerimònia ritual sense eficàcia constructiva, ans vol dir col·laborar, actuar en una funció creadora, en una obra de creació col·lectiva.»

L'obra d'En Prat de la Riba a la Diputació, com més tard a la Mancomunitat, comprèn tots els caires de la vida catalana.

La cultura nacional trobava l'orgue en la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, fundat l'any mateix de la promoció d'En Prat de la Riba a la Presidència. Nada la idea de la fundació, de converses amb ell tingudes, el seu ajut era la màxima garantia. Ell parlava personalment als escollits per fundadors i els donava la fe i la seguretat en ço que molts creien un somni.

La intensitat de vida d'un organisme administratiu és rares vegades aconseguida, com ho fou per la Diputació de Barcelona ja en els primers anys d'ésser presidida per Prat de la Riba. Ell, però, no se n'acontenta. En la Memòria presentada el segon període de sessions de l'any 1910 — 29 de novembre d'aquest any — mostra tota la part realitzada i el molt que resta per fer en obres públiques, cultura, beneficència i en l'enrobustiment de la migrada Hisenda provincial. Dóna en ella l'avís que cal viure a compàs del temps i que a les noves necessitats nous orgues corresponen.

La Diputació de Barcelona intervé en els més diversos or-

dres de vida: les dificultats per la tasca a fer es presenten innombrables; mes els fruits són òptims i a tota Catalunya i més enllà dels seus límits arriba coneixença de convenients reformes i de les altes institucions creades.

La política catalana tenia en Prat de la Riba el governant que en els afers d'ordre interior realitzava un programa d'estadista, i en l'exterior, la guia més segura, per ço com de la lluita no en rebia la pols que podia enterbolir l'esguard, qué era en la persona d'Enric Prat de la Riba, sereníssim.

Presentat a les Cortes el projecte d'Administració local d'En Maura, en el sentit de no menysprear-lo s'orienta una part significada dels elements solidaris, en oposició al criteri d'altres.

En manifestar-se la divergència, la paraula serena d'En Prat havia d'invocar novament el patriotisme de tots per a que no es disolgués la unió santa. Ell presidí, i pronuncià el discurs d'apertura, a l'Assemblea de regidors i diputats provincials haguda al Palau de la Música Catalana el 29 de juny de 1908 per tal de tractar de la retirada dels parlamentaris de Solidaritat de les Corts espanyoles i d'ell eren les proposicions aprovades, les quals feien ratificació de plena confiança en els representants a Corts catalans, demanant-los que per bé de Catalunya tornessin al Parlament a lluitar en bé de la Pàtria.

La disgregació així i tot s'esdevingué, i el catalanisme era aparentment fracassat. Aleshores, però, comença la gestació d'una nova aspiració política de Catalunya: la unificació de lo injustament dividit, sots nom tret del fracassat projecte. Comença l'elaboració de la Mancomunitat de Catalunya.

Entre tant, la sort era adversa a la nostra terra. Al Juliol del 1909 s'esdevingueren els fets de la nomenada setmana tràgica. Prat de la Riba en aquesta ocasió redactà un manifest, que firmaren tots els Senadors i Diputats de la «Lliga Regionalista», aparegut el dia 16 d'Agost.

En aquest manifest hom protesta de les violències, contra els

homes i la propietat, comeses en la revolta de juliol; són posades de manifest les causes que la provocaren, externes unes als catalans, apareixent-ne en altres responsables, per no haver preparat el poble, apartat, fins a l'alçament cívic de Solidaritat, de tota intervenció en el govern de la cosa pública.

Conseqüència de tot això eren els fets esdevinguts; però, deia el manifest, la vida rependrà el seu curs, i en vistes a l'esdevenir calia sentar les següents afirmacions: d'adhessió a l'essència del passat, de vetllar per la justícia, per la disciplina social, de prestar obediència a les lleis en tant que lleis, sense renunciar a millorar-les, d'intervenció dels ciutadans en el govern del país ja en l'actualitat i, per damunt de tot, d'aconseguir dels catalans l'imperi del dret i la normalitat de desenrotllament de la vida pública.

Fruit de la discòrdia en el camp catalanista foren les campanyes violents dels uns contra dels altres.

En tant, onze de Gener de 1910, Prat de la Riba fou per segona vegada elevat a la presidència de la Diputació.

Estava en aquest dia, precisament, indisposat; mes així i tot féu un sacrifici per tal d'assistir al Palau de la Diputació.

Elegit pels vots de regionalistes i monàrquics, comença el discurs de gràcies dient que la primera vegada que l'elegiren President li van donar el disgust més gros en la seva vida pública, perque fent-lo President violentaven els seus gustos, les seves aficions i les seves tasques habituals, però va acceptar perquè se li imposà en nom de Catalunya.

Alguns discursos de contestació són ben durs pel President.

Ell, com sempre, contesta serenament. Diu que ha escoltat agraït paraules d'elogi i paraules dures, agressives. Li són, però, indiferents perquè tractant-se d'actes d'ell, l'únic judici que el deixa tranquil és el de la consciència.

En mig de la revolta, la veu serena del poeta clamava justícia, demanant que cessés la baralla i que la lluita fos sola-

ment per retornar a Catalunya la llibertat. Deia així en una carta a Pere Corominas de 23 Abril de 1910 l'excels Joan Maragall, en la qual als dos partits en lluita feia càrrecs severs: «Talment sembla que us hagueu begut l'enteniment. I si no, quin altre motiu teniu per dubtar i, ço que és pitjor, fer dubtar tot el poble, de la llealtat catalana d'En Prat de la Riba, d'aquest home pastat tot ell de catalanisme, quan des de la presidència de la Diputació feia obra tan gran i positiva d'administració i de cultura catalanes, i ara li anàveu a reparar si havia acceptat favors d'un Govern del qual depenia tot ço que ell pogués fer en bé de Catalunya; i de si s'al·liava amb els antics del caciquisme per fer-los col·laborar en la seva obra, i de si declarava o no oficials la nostra llengua i la nostra bandera, que mai seran res més ni menys de ço que tots nosaltres en tot moment sapiguem conquerir-les?»

Com els fets seguissen amb el mateix aire, a 23 de Desembre de l'any 1910 fou retut homenatge a l'integèrrim varó, homenatge organitzat per elements de diverses tendències del catalanisme, el qual consistí en fer una llarga edició per subscripció popular de *La Nacionalitat Catalana*, per tal que així arribés a tots els indrets de la nostra terra i oferir-n'hi un exemplar bellament enquadernat.

A l'acte de lliurar l'exemplar d'homenatge, acte celebrat sense solemnitat en el seu propi domicili, precediren unes paraules de Maragall. Deia entre altres coses: «Hem de fer estudi que no sia la protesta l'únic mòbil de la nostra catalanitat; i a nosaltres ens ha semblat una gran ocasió aquesta d'alliberar-lo de semblant tara.»

A les paraules del poeta contestava Prat de la Riba, agraint l'honor i afegia, com volent justificar l'acritud de l'adversari: «Tota activitat de govern innovadora fereix interessos; pertorba costums arrelats; és més: fins agravia a molts entusiastes de l'ideal que va realitzant-se perquè mai la realitat no encaixa perfectament amb l'aspiració per cada un somniada, i els interessos agra-

viats i les costums contrariades i els ideals individuals profanats criden, injurien. I mentres tant els ciutadans que estant contents de l'obra feta van fent calladament el seu camí».

A la nit, organitzá la *Joventut Nacionalista* una vetllada a la *Lliga*, en la qual feren bells parlaments lloant i analitzant l'obra del Mestre, Josep M. Tallada, Jaume Bofill i Matas i Josep Puig i Cadafalch, qui remarcà els moments essencials de la fecunda vida de l'homenatjat.

La ploma de Xenius traçà aleshores el clàssic «Dístic a la manera antiga per l'home a la manera antiga»:

Folles les gents es batien. Tu, calmós, en mig de la lluita basties un [temple.
T'apedregaren. Les pedres mateixes no foren inútils.

VIII

LA GESTACIÓ DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. — PRECEDENTS DE LA MANCOMUNITAT. — ASSEMBLEA DE DELEGATS DE LES DIPUTACIONS CATALANES AL PALAU DE LA DE BARCELONA. — PRAT DE LA RIBA REDACTA L'AVANTPROJECTE DE BASES I LES DEFINITIVES. — EL SEU DISCURS DAVANT CANALEJAS. — EL PROJECTE BARROSO. — APROVACIÓ DEL PROJECTE AL CONGRÉS. — L'ASSASSINAT D'EN CANALEJAS I EL PROJECTE DE MANCOMUNITATS. — CAMPANYES PRO MANCOMUNITAT. — APROVACIÓ A L'ALTA CAMBRA DE LA TOTALITAT I DEL PRIMER ARTICLE. — L'ASSEMBLEA I MANIFESTACIÓ DE 24 D'OCTUBRE. — LA CRISI DEL GOVERN.

L'obra d'Enric Prat de la Riba es diu d'aleshores ençà Mancomunitat de Catalunya. La gestació d'aquesta obra havia de compendre més de dos anys de forta actuació, i a preparar-ne l'adveniment sacrificava llargues hores, acabant per absorbir-lo completament.

Per la realització del fervorós afany patriòtic prescindia dels estudis que l'apassionaren en altres temps, atenuava la labor de publicista i la personal intervenció de dirigir les campanyes a *La Veu de Catalunya*, sacrificava els interessos particulars, lliurant-se completament a la Pàtria.

Les Mancomunitats, com a reforma de l'organització provincial, en el sentit de donar forma legal a organismes de més viva arrel en la realitat que les actuals provincies, és aspiració ja vella en la política de l'Estat espanyol. (1)

Per esdeveniments prou coneguts, l'aspiració seguí latent i sense realitzar-se, fins que reapareixia en la campanya d'eleccions provincials de Març del 1911.

En la sessió de 16 de Maig del mateix any, a la Diputació provincial de Barcelona, dues proposicions sobre Mancomunitats eren presentades, encapsalant les firmes d'una En Lluis Duran i Ventosa i de l'altra En Manel Folguera i Duran. Ambdues demanaven la consagració de l'unitat de Catalunya, diferentciant-se en la part referent a la continuació de les actuals provincies.

Les dues proposicions, a proposta d'Enric Prat de la Riba, foren englobades en un sol dictamen del Departament Central. Aquest proposava: reiterar l'afirmació de la personalitat catalana i «l'aspiració a un organisme que la representi, sempre, emperò, sens perjudici de la subsistència de les actuals províncies»; invitar les altres Diputacions a formular les Bases; i un cop aprovades, comunicar-ho al President del Consell per a la seva presentació al Parlament, i als parlamentaris catalans per a que les defensessin.

En la sessió de 30 de Maig fou aprovat el dictamen, prèvia presentació d'una esmena firmada en primer lloc pel senyor Guerra del Río, i de la reproducció, en forma d'esmena, de la

(1) Hom trobará tot ço que esguarda als inicis de la Mancomunitat en el llibre *Les Mancomunitats*.

proposició Folguera, en consideració a la qual i a una altra esmena d'En Duran i Ventosa, el dictamen quedà en part modificat.

El dia 5 de Juny En Prat de la Riba comunicava aquest acord a les altres Diputacions catalanes.

Enterades aquestes i havent nomenat totes, delegats, el dia 20 de Juliol es reuniren en Assemblea al Palau de la Diputació de Barcelona, en la qual Prat de la Riba exposà la significació de l'acord pres per la seva corporació provincial i els problemes a resoldre. Havent deliberat, fou reiterat l'acord inicial i nomenada una Ponència dels quatre Presidents per a formar un pla complet, el qual fou acordat a la mateixa tarda. Un dels acords fou d'encarregar a En Prat de la Riba la redacció d'un avant-projecte de bases, avant-projecte que fou discutit en sessió celebrada per la Ponència el 26 de Setembre, en la qual sessió En Prat rebé la comanda de redactar definitivament les bases, segons les modificacions acordades.

Aquestes bases foren aprovades per l'Assemblea de Delegats i separadament per les quatre Diputacions catalanes.

El dia 6 de desembre sortiren de Barcelona la comissió i varis parlamentaris, als quals s'afegiren d'altres que es trobaven a Madrid, visitant aleshores al cap del Govern, senyor Canalejas, en el Palau de la Presidència l'endemà passat.

El senyor Canalejas ocupà el seient central, ocupant-ne d'altres al costat, els quatre Presidents, i a l'entorn, els parlamentaris. L'acte començà pronunciant En Prat de la Riba un discurs fent referencia a les Bases de la Mancomunitat que anaven a ésser lliurades al cap del Govern, remarcant com gaire bé tots els partits polítics catalans havíen intervingut en la seva elaboració, convergència dels més diversos matisos que constitueix, deia, la prova més sòlida de la capacitació d'un poble per a aspirar a les més vastes funcions de *self-government.*

Unanimitat,, aquesta de la opinió catalana, que esdevenia

més fecunda per ço com el desig de descentralització era general a tota Espanya.

A les seves paraules contestà Canalejas amb consideracions sinceres, prometent que ell no resistiria d'anar a la Mancomunitat, ni faria el partit lliberal resistència de cap mena que pogués dificultar-ne la realització, fent oferiment de plantejar al Parlament aquest problema devers el mes de Març pròxim.

Al discurs de Canalejas, va contestar En Prat de la Riba dient com les promeses del cap del Govern li havien semblat bastant concretes, prometent la col·laboració dels polítics catalans en aquestes paraules:

«Tingui la seguretat, senyor President, que tots estem disposats a prestar-li llealment el nostre concurs i a aportar a aquesta labor el mateix esperit d'harmonia que ens ha acompanyat en totes les etapes de l'elaboració d'aquestes Bases.»

Finí En Canalejas, agraint les anteriors manifestacions i anunciant que donaria compte de les bases al Rei i als seus companys de Ministeri.

La comissió visità aleshores els caps de partit senyors Maura, Azcàrate, Senante i Feliu, rebent de gairebé tots promeses de cooperació.

Fou acordat aleshores de visitar el Rei; mes En Prat de la Riba no pogué assistir-hi. La seva salut en constant perill, obligant-lo a una vida estrictament regimentada, amb la sola excepció d'un treball intensíssim, li impedia la reial visita.

Com fos arribat el Març, i corressin rumors de la perllongació de l'estat aleshores present de Corts tancades, Prat de la Riba recordà al cap del Govern la promesa donada i que, tot fent-se càrrec de les dificultats del Govern de tenir obertes les Corts aquell mes mateix, podia ésser la continuació causa d'esdevenir decebuda l'esperança de l'opinió catalana.

Les Corts s'obriren el primer dia de Maig, i el 25 En Barroso,

Ministre de la Governació, presentava el seu projecte de Mancomunitats.

Conegut que fou, En Prat de la Riba convocà els Presidents de les altres Diputacions catalanes, per tal d'estudiar-lo, a una reunió que fou celebrada el 27 de Maig.

Els Presidents demanaren als parlamentaris catalans la presentació d'esmenes. Versaven sobre l'ampliació de la competència de les mancomunitats; sobre la complementació dels mitjans econòmics i sobre la necessitat de prescindir d'una segona llei per la constitució de mancomunitats amb serveis més extensius que els provincials, i sol·licitant que l'organisme rector fos una Assemblea integrada per tots els diputats provincials.

El dia 3 de juny quedà designada la Comissió parlamentària encarregada de dictaminar sobre el projecte, de la qual era Secretari l'Alfons Sala i eren membres En Francesc Cambó i En Pere Corominas.

Aprovat el projecte de dictamen pel Consell de Ministres, fou posada a discussió la totalitat, passant per una detinguda revisió parlamentària, en la qual intervingueren els més significats polítics espanyols.

Celebrada el dia 3 la sessió decissiva, a l'endemà i a l'endemà passat foren aprovats tots els articles, acceptant-se lleugeres esmenes.

El dia 5 de Juliol de l'any 1912 sortia aprovat de la Cambra popular el projecte de Mancomunitats, després d'acceptades lleugeres esmenes.

Mancava la ratificació de l'acord a l'Alta Cambra; però l'ésser entrat l'estiu, determinà la clausura de les Corts i el deixar l'aprovació total pel pròxim període de sessions.

No eren encara les Corts obertes quan s'esdevingué un fet dolorós: En Canalejas, qui s'havia convertit en defensor de màxima eficàcia del projecte, era assassinat el mes de novembre d'aquell any.

En Prat de la Riba s'esqueia aleshores a Castelltersol. La nova funesta corria per la vila quan ell retornava d'una passejada pels defores i al mateix temps que era rebut avís demanant-lo al telèfon. La certesa del crim li era confirmada en la conversa que sostingué amb Barcelona, i això el punyí fort, mes la serenitat no l'abandonava. Dissortadament és cert l'assassinat, deia al seu cosí Antoni Oller; haurem de tornar a començar.

I, així, quan passats els dies de pregona pertorbació que a la vida de l'Estat duia la tràgica mort d'En Canalejas i com fos ocupat el lloc de la Presidència pel comte de Romanones, els parlamentaris catalans li feren requeriment sobre la sort que esperava al projecte de mancomunitats aprovat al Congrés. El nou cap de Govern declarà que feia seus tots els projectes i programa de reformes del seu antecessor i que, per tant, procuraria de fer aviat reïxir el projecte que era aspiració general i fort desig de tota Catalunya.

El dia 19 de Gener de 1913 convoca Prat de la Riba una Assemblea de delegats de Diputacions catalanes per tal de tractar de l'estat actual del projecte de mancomunitats; en qual reunió s'acorda demanar l'apertura de les Corts a fi que en arribar les eleccions provincials de març, les mancomunitats haguessin esdevingut realitat.

Les eleccions provincials, però, vingueren i les Corts seguien clausurades. El programa electoral dels partits autonomistes fou el de mancomunitats, l'obra que als futurs representants era reservada en el nou organisme.

La *Lliga Regionalista* treia triomfant a Barcelona la majoria i al dia següent, 11 de Març, En Prat publicava a *La Veu de Catalunya* un breu article, *El vot de Catalunya*, dient que la nostra pàtria havia guanyada en lluita noble l'apertura de Corts per a que en elles s'acabés de discutir i aprovar el projecte de mancomunitats.

Seguí aleshores una campanya general: en la premsa, per

mitjà de conferències, per totes les maneres de propaganda, a fí que la voluntat nacional fos plenament determinada a favor de la llei en la qual s'esperançava.

El partit de la *Lliga* celebrava el triomf electoral en la dita *Diada Regionalista*, uns quants dies abans de la qual Prat de la Riba publicava a *La Veu de Catalunya* una sèrie d'articles — dies 2, 4 i 5 d'Abril — sota el títol comú *Pro Mancomunitats*, dient en el primer, subtitulat *Pròleg*, que la pròxima Diada era la festa de la Mancomunitat, tractant en els altres dos posteriors de *Ço que és i ço que no és la Mancomunitat* i de la *Genealogia de La Mancomunitat*.

La *Diada* se celebrà el dia 7, i en ella els discursos versaren essencialment sobre la que era aspiració de tota Catalunya.

La vida pública nacional girava a l'entorn d'ella.

A la Diputació de Barcelona fou celebrada el dia 17 d'Abril una Assemblea de Diputats i Senadors, en la qual s'acordà que en cas de no reeixir els parlamentaris en el seu propòsit posessin a les mans del President les actes llurs; anant dies més tard, el 30, una comissió dels reunits a Madrid.

Noves doloroses proves eren reservades, abans que l'afany unànime prengués forma en un simple i limitatiu Reial Decret.

Obertes per fi les Corts el 21 de maig, pocs dies després, el 30, sorgeix la crisi produïda pel debat polític hagut al Congrés, fins que ratificada una vegada més als governants actuals la règia confiança i seguint les sessions de Corts, el projecte de llei aprovat al Congrés és presentat a l'Alta Cambra, la qual aprova el dia 4 de juny la totalitat, i el dia 10 el primer article per una petita majoria.

Amb aquest motiu, i consumada l'escisió garciaprietista, dimiteix En Montero-Rios el càrrec de President del Senat, donant lloc a una indefinida suspensió de sessions.

Catalunya no veia acomplert el seu desig, i calia, per tant, novament insistir.

Pel dia 24 d'octubre fou assenyalada una nova Assemblea de representants catalans al Palau de la Generalitat, presidida per

En Prat de la Riba i a la qual aportaven la seva adhesió totes les forces vives nacionals, confirmada per la gran manifestació popular, mentres havia lloc l'Assemblea.

Però ja al mateix dia rumors de crisi eren arribades a Barcelona, i en ésser a la Cort els parlamentaris, trobaren al Senat una proposició en la qual hom demanava que fos aprovada la conducta del govern durant l'interregne parlamentari.

Refusada la proposició, el govern era declarat en crisi el dia 25, i Catalunya veia novament fallida l'esperança de pròxima realització de l'ideal concret de Mancomunitats.

Hi havia, però, alguna cosa més sòlida que la fortuna versàtil dels governs. Enric Prat de la Riba ho senyalava en uns mots impressos el memorable jorn de 24 d'Octubre de 1914:

«Un poble que no sab que ho sigui, que té una llengua i una cultura, però no se n'adona, no és més que un poble a mitges.

»Un poble que es coneix a si mateix, que té consciència, però passiva de la seva unitat espiritual, és incomplet encara.

»Quan tenint aquesta unitat espiritual i sabent que la té, vol viure i actuar com a poble, solament allavors és un poble.

»Així, per la formació, per la creixença, per l'enfortiment d'aquesta voluntat, va esdevenint poble la nacionalitat catalana.»

IX

La Mancomunitat i l'actuació d'En Prat de la Riba. — Articles a «La Veu de Catalunya». — El Reial Decret d'En Dato sobre Mancomunitats. — El discurs d'En Prat a l'Assemblea pre-constituient. — Enric Prat de la Riba, President. — El primer any de Mancomunitat. — La Mancomunitat de Catalunya en esclatar la guerra a Europa. — Per l'idioma nacional: Missatge del Consell Permanent.

La Mancomunitat de Catalunya, en ésser constituïda de la manera atenuada que la disposició del poder executiu li concedí,

havia d'ésser la concentradora en tasca única de les activitats d'Enric Prat de la Riba.

L'actuació creadora per essència fou la de dotar totes les necessitats d'un poble per mitjà d'institucions fecundes i assenyalar ensems la via d'una futura major puixança, responent així a les immediates fretures nacionals i definint un ideal de raça.

Ja la llarga i sostinguda labor preparatòria de ço que en l'ordre legislatiu no passà de projecte, havia anat atraient l'atenció de Prat de la Riba, tant per ésser el punt d'amorós esguard de tota la seva vida com per haver esdevingut l'imperatiu precís de l'ànima nacional.

Mes encara en els temps que precediren la constitució del nou organisme, malgrat la vigilant i activa labor que els fets suara exposats significa, En Prat pot ocupar-se d'altres afers, encara que gairebé tots ells fossin en atenció als interessos polítics de Catalunya.

L'any mateix de 1913, veiem com la inspiració de *La Veu de Catalunya* pervé d'ell encara, i com en les columnes d'aquest diari, adés en editorials sobre palpitant actualitat, adés en articles firmats, de doctrina i orientació, apareix el just, equitable sentit catalanesc vivent sempre en Enric Prat de la Riba.

Part d'aquesta tasca de publicista és consagrada al projecte de Mancomunitats i resta, per tant, esmentada. Mes també afecta d'altres interessants qüestions. Així, en aparèixer les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans — altra manifestació de la unitat que en el poble de Catalunya anava operant-se — Prat de la Riba publica, 31 de Gener de 1913, un article titulat *Per la llengua catalana*, estudi concís, mes també exacte, de la manera com s'esdevé la formació i descomposició de les llengües, sentant que en el procés de formació «el crear una llengua literària és l'obra cabdal de un poble», demanant que per tal de poder assolir la llengua catalana aquesta unitat, per aclamació, per patriòtica renúncia de les preferències

individuals, s'estableixin les normes de l'Institut d'Estudis per unànime plebiscit dels catalans.

Altres articles, com el publicat el 11 d'Abril, dit *La crisi d'Europa*, amb motiu de la guerra balkànica, i els molt interessants sobre *La crisi constitucional espanyola*, publicats formant sèrie els dies 21, 22 i 23 de Maig, són encara bella prova de l'estudi de qüestions col·lectives que en altres dies havien estat el seu més gran joi d'intel·ligència.

Les mancomunitats, en una o altra forma, foren a la fi realitat. Caigut el govern Romanones i en son lloc posat el Sr. Dato, amb la impossibilitat immediata d'obrir Corts, li fou adreçada petició de donar per Reial Decret força legal a l'article 1 del projecte, aprovat pels vots de les dues Cambres.

Si això no fou aconseguit, en canvi a 18 dies del mes de desembre de 1913 apareixia un Reial Decret, en l'exposició o preàmbul del qual hom remarca la necessitat de descongestionar la vida administrativa i de satisfer una aspiració popular concretada en el projecte de mancomunitats de tan llarga elaboració.

Aquesta disposició del poder executiu donava naixença a nous voluntaris organismes administratius i, poc més tard, al ja concret de la Mancomunitat de Catalunya.

Amb bons auguris apareixia l'any nou de 1914. El dia 9 de gener era celebrada al Palau de la Generalitat l'Assemblea preconstitutiva de les Mancomunitats, en la qual havia d'aprovar-se el projecte d'estatut per les Diputacions en ple.

Amb motiu d'aquesta Assemblea de les Diputacions catalanes, Enric Prat de la Riba pronuncià un remarcable discurs en llengua castellana a prec del Governador civil, D. Rafael Andrade, qui presidia en virtut de ço que disposa l'esmentat Reial Decret sobre mancomunitats, la reunió. Del text dispositiu deia Prat de la Riba que pot ésser instrument impulsor de cultura i de riquesa; tenint, a més, la importància de consagrar la unitat catalana.

Enric Prat de la Riba
a l'ésser elegit President de la Mancomunitat de Catalunya (1914)

Aquell mateix dia l'Estatut de la Mancomunitat era aprovat per vot unànime de tots els presents, essent ratificada l'aprovació per les Diputacions provincials de Barcelona i Tarragona el dia 13 del mateix mes, el 14 per la de Girona i per la de Lleida el dia 15.

Poc després, el 4 de Febrer, els presidents de les Diputacions catalanes visiten a Madrid el Sr. Dato per tal de donar-li les gràcies, en nom de l'Assemblea i de les Diputacions, mes En Prat de la Riba no pot assistir-hi a causa d'una indisposició que, com tantes d'altres vegades, impedia el seu propòsit, quedant retingut a Madrid uns quants dies.

Una cosa calia encara per a que fos vàlid l'Estatut: l'aprovació pel Govern, la qual vingué per Reial Decret de 26 de Març de 1914.

Restava, per tant, enrera tot el procés laboriós per arribar a una tan simple fórmula; començava un nou període de més completa capacitació per a conseguir mides d'autogovern més àmplies, en tant s'aprofitava la situació present per a donar a l'energia latent catalana el màxim espandiment.

La jerarquia de President a ningú esqueia tan bé com a Enric Prat de la Riba. En ella el consagraren els vots de l'Assemblea constituient el dia 6 d'abril del primer any de Mancomunitat.

Pels vots de gairebé tots els diputats de Catalunya, amb la sola abstenció d'una minoria ben poc nombrosa — sis vots en blanc — era elevat a la Presidència de la Mancomunitat aquell qui n'havia estat l'esperit ja en tot el procés de gestació.

Per tal de regraciar l'honor que li era concedida, adreçava a l'Assamblea constituient un discurs perfectament d'acord amb la importància del moment.

Fa expressió de com en acceptar aquesta honor, contreu una greu responsabilitat, més greu encara per la forma com ha estat arrencada del poder públic la concessió de les mancomunitats, les quals tem que, tal vegada, privin de correspondre a les grans esperances que hi té posades el poble, i de fer-se digne de la suc-

cessió gloriosa dels passats qui, com ell, tenien la representació unitària del poble de Catalunya.

La Mancomunitat, diu més endavant, clou un peíode i n'inicia un altre, i recorda com, precisament, el comença l'any en què se'n compleixen doscents de la pèrdua de tot règim autonòmic a Catalunya.

Ja de des el moment que la nova corporació queda constituïda, anuncia la necessitat d'ésser completada en forma de delegacions que l'Administració central li atorgui; mes també compta totes les dificultats. «La resistència serà formidable; però també és formidable la nostra força. No us heu deturat mai, senyors diputats, a considerar com si en fóssim fora, com si hi fóssim estranys, aquest laborar nostre i de Catalunya per la Mancomunitat? Per trobar quelcom semblant com a terme de comparació, s'ha de recórrer a la llegenda quasi mitològica que hi ha als orígens de totes les literatures, i de totes les civilitzacions, i que en mutiplicitat de formes omple el folklore universal.»

Formula com un programa imperatiu de la labor a fer: per la glòria de la llengua; per ço que sia admès el pensament català a la universal col·laboració; per la vida econòmica de Catalunya; per l'educació, vigorització, higiene de la raça; per la perfecta dotació de mitjans de vida als municipis.

Pren possessió de la presidència i en dóna als elegits vispresidents i secretaris, finint el discurs així: «I posant dins la fredor obligada de la fórmula reglamentària, tota la vibració, tots els anhels i esperances del nostre sentiment de pàtria, declaro constituïda la Mancomunitat de Catalunya.»

Entrat el nou organisme en plena normalitat de vida, celebra el 26 de Maig la primera Assemblea ordinària, continuen les tasques, d'acord amb l'Estatut, en sessions semestrals de cada any, sessions en les quals l'abundosa tasca del Consell Permanent era presentada en forma de projectes d'acord, a l'examen i votació de l'Assamblea.

El Consell Permanent i la Mesa de la Mancomunitat de Catalunya, al ésser constituïda

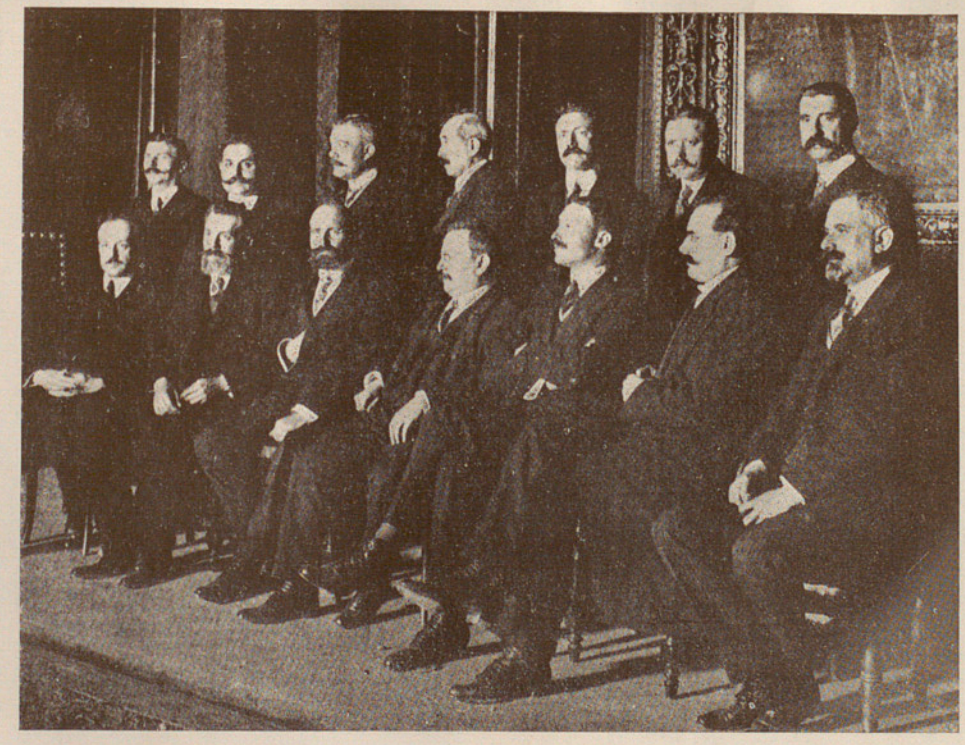

Senyors: Roma, Bartrina, Carbó, Inglés, Argemí, Guasch i Duràn i Ventosa (drets)
Estivill, Mestres, Riera, Prat de la Riba, Espanya, Perenya i Ferrer (asseguts)

Ja tothom era avesat d'atribuir al laborar constant del President — i la Mancomunitat d'això n'era dignificada i els seus membres enaltits — tanta de cosa bona, de reformes utilíssimes i belles iniciatives com Catalunya devia al nou organisme representatiu de la seva unitat.

Tot humilment, no desatenent mai cap bona idea d'altri, Enric Prat de la Riba es confonia amb la Mancomunitat i l'un i l'altra no significaven sinó l'alta voluntat de Catalunya.

Les glorioses tasques de la Diputació de Barcelona són ara comunes a les que els seus mateixos homes, ajudats pels altres diputats de Catalunya, emprenen de la Mancomunitat estant. El mateix esperit de catalanitat, de recta administració presideix les unes i les altres.

I així la Mancomunitat lentament, amb la màxima eficàcia assolible, va fent la seva via, arrelant vivament en el poble en totes les esferes.

Els projectes i les realitzacions van multiplicant-se i de cada nova Assemblea ixen acords utilíssims, molts d'ells esdevinguts ja realitats.

Noresmenys, la sol·licitud de la Mancomunitat per la integral salut pública de Catalunya havia d'ésser encara més completa. Un fet trascendent a totes les esferes del viure universal havia de projectar l'activitat del nostre orgue de govern genuïnament nacional més enllà del límit que li era designat, tot i no contradint cap llei establerta.

El conflicte internacional nasqué als pocs mesos d'ésser la Mancomunitat constituïda. Veient-lo menaçador i albirant la vastitut que anava a pendre, afectant els pobles bel·ligerants en tots els seus caires de vida, i no menys els alts interessos d'aquells qui, com els pobles de l'Estat espanyol, poguessin romandre neutrals, el President de la Mancomunitat, convocà pocs dies després d'esclatar el conflicte, el 5 d'Agost, una reunió de Presidents de les Societats econòmiques de Barcelona, per tal de

prevenir amb mesures de govern que havien d'ésser requerides, tota alteració en el normal desenrotllament de la vida de l'Estat.

Intensament intervé el President en aquest alt afer i, així, en la reunió haguda el dia 7 amb els elements econòmics i alguns parlamentaris és nomenat en primer lloc membre de la Ponència que amb caràcters de Comissió executiva sortí elegida de la susdita reunió.

Davant la negativa amb què respongué el Govern a la patriótica iniciativa, s'acordà d'adreçar al Rei un missatge que li fos portat per una comissió d'elements econòmics. El Rei els rebé el dia 28 d'Agost.

Tota la vida catalana girava a l'entorn de les mides providents que senyalaven les provisionals mixtes Assemblees i d'aquesta manera les iniciatives de la Mancomunitat i del seu President s'enllaçaven i confonien amb els afanys nacionals d'un moment, decisiu per la riquesa, de la història de Catalunya.

Si així la Mancomunitat vetllava per tots els interessos materials i morals de Catalunya, un atribut essencial de la personalitat nacional com és la llengua devia especialment honorar-se.

Per la llengua nacional vetllava la catalanesca institució en fer-la mitjà oficial d'expressió i en no excloure-la de cap ús, ans utilitzant-la en totes les tramitacions oficials possibles i en els cartells anunciadors d'emprèstits; i era honorat el nostre parlar en les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, que devien més que d'altra manera consagrar-la llengua universal, i en les càtedres creades i principalment en aquella secció de l'Institut l'únic objecte de la qual és curar de la seva puresa i estudiar-la en totes les seves manifestacions.

Però si encara així un dia, per exemple, de des la presidència de la Reial Acadèmia Espanyola volien limitar-se les petites atribucions actuals a tota altra llengua de l'Estat que no fos l'oficial, Enric Prat de la Riba redactava, d'acord amb el Con-

En Prat de la Riba acompanyant amb En Puig i Cadafalch
al comte de Romanones en la seva visita a la Universitat Industrial

sell Permanent, els membres del qual en total el firmaven, el *Missatge en defensa dels drets de la Llengua Catalana*, el febrer de l'any 1916.

Basat en arguments d'ordre objectiu, en els fets geogràfic, històric, en el psicològic de l'esterilitat que acompanya els períodes de desnacionalització de tots els pobles, la defensa és irrefutable, més encara quan a tot això afegeix el fet polític per excellència: la voluntat dels ciutadans, que, en el Dret públic modern, és la llei suprema. Adhessió a la llengua catalana que s'ha manifestat sempre en l'ús normal; afegint a aquest plebiscit popular, espontani, el vot conscient, fruit de reflexiva voluntat manifestada pels òrguens d'expressió de la voluntat popular que la Constitució regula, títols tots aquests, de més alta vàlua si hom considera que el dret a usar la pròpia llengua ha entrat a formar part del Dret públic modern, i troba avui a Europa l'ambient de la més viva actualitat.

X

ELS DARRERS ANYS D'EN PRAT DE LA RIBA. — DEL SEU VIURE I LES SEVES TASQUES FORA DE LA MANCOMUNITAT. — «PER CATALUNYA I L'ESPANYA GRAN». — DECAIMENT FÍSIC D'EN PRAT DE LA RIBA. — PER SEGONA VEGADA ÉS ELEGIT PRESIDENT. — ALS DIPUTATS DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. — LA QÜESTIO MILITAR. — L'ASSEMBLEA DE PARLAMENTARIS. — LA SEVA MALALTIA. — DEL TRESPÀS D'ENRIC PRAT DE LA RIBA.

La vida d'En Prat de la Riba en els seus darrers anys és tan estretament lligada amb la gènesi i actuació de la Mancomunitat, que en l'estudi d'aquesta hem pogut trobar inherent l'activitat que transcendia al poble del seu home representatiu.

Ell potser no *sentia* prou bé la política, però intensament

amava la Pàtria, i per ella la seva intel·ligència altíssima era emmenada a les tasques de govern i així el reconeixiem el polític essencial de la Catalunya nova.

Per ço la seva política no fou mai empirisme, ans fou sempre obra intel·ligent, creadora.

Així la unitat nacional la capia d'una manera vasta i completa: en les terres, en els homes i en la tradició de Catalunya.

A la política consagrava totes les activitats; però és que en la seva política creu compreses totes les aspiracions i els fruits de tot un poble. Aquesta moralitat, la més alta en un governant, el duia al sacrifici de la seva vida.

Del seu pis de la Rambla de Catalunya, 121, segon, primera, al seu despatx a la Diputació i del despatx a casa, representant per ell l'automòbil, més que un luxe per la seva jerarquia, un mitjà d'estalviar el temps, limitaven les hores de treball fecundíssim.

De tot hom era coneguda la seva abstenció a les festes oficials, l'estricta austeritat del seu viure.

Les hores lliures del treball les consagrava a la família o a la lectura diversa.

Amb els seus se'l veia els diumenges passejar per les afores de la ciutat, per la carretera d'Esplugues a les vores de Pedralbes o a Vallvidrera, per exemple. Amb ells, fins en aquesta època de fort treball, passava quotidianament el rosari i ensenyava als infants la doctrina.

I llegia força encara; obres literàries, a voltes, que solament esperits avesats a aquestes lectures podien fruir (1). I així era abundosa la seva biblioteca, tota formada pel seu esforç, integrada per textes dels civilistes clàssics catalans com Cortiada, Tristany, Calderó, obres de Dret polític com les completes de Brunialti i Bluntschli, els *Principes des Nationalités*, de Joly, *L'esprit des lois*, de Montesquieu, la *Bíblia*, de Torres Amat, Stuart Mill, les *Considérations sur la Révolution française*, de Fichte; les obres de

(1) La seva darrera lectura fou la novel·la d'André Gide *La porte étroie*.

Familia d'Enric Prat de la Riba

Menéndez-Pelayo, les de Ramon Lull, el Taine, de Maistre en la *Considération sur la France*, l'*Histoire de la Gaule*, de Thierry, Le Play, Hegel, Balmes i altres obres doctrinals i de literatura, en nombrosos volums.

Cap matiç de l'ànima catalana no menyspreava la seva atenció, i llegia les obres dels nou-vinguts a la poesia catalana, com curava d'assabentar-se de tota poc o molt interessant manifestació d'un nom nou a les pàgines de les revistes catalanes, o de les obres socials o benèfiques que s'instauraven, i de la joventut escolar i de tota feliç iniciativa que a Catalunya fos nada.

Enric Prat de la Riba, el polític que havía de dotar Catalunya d'institucions especialitzades, no comprenia, però, l'amor a l'ofici com l'apartament de tota altra disciplina.

Així, parlant un dia de l'intervenció que podia tenir la Mancomunitat en la creació d'una Banca catalana, i en lamentar-se de la manca d'esperit de l'home d'afers corrent a casa nostra, parlava amb gran llcança d'un banquer belga, un dels homes que havia determinat en gran manera les profundes transformacions de la Bèlgica florent, que tot i ésser famós home de negocis, era en alt grau home culte, lector fervent de poetes, amant de totes les delicadeses de l'esperit.

Així, aquesta unitat de vida espiritual, aquesta comprensió diversa, en els límits a què ha de cenyir-se tota humana activitat, tenia perfecte acompliment en la persona d'Enric Prat de la Riba.

Mes tot això és signe de vida intensa, incompatible amb tota banalitat. Per ço en l'ordre anecdòtic del seu viure, trobaríem l'apartament sistemàtic, absolut dels espectacles i podríem dir que si, per exemple, un dia, d'excursió a les excavacions d'Empúries, els companys el forçaven a assistir a un ball, en preguntar-li si era el primer que presenciava, ell responia que no, que havia assistit a un altre.

Mentrestant, a l'obra constructora realitzada per la Mancomu-

nitat, acompanyava l'acció ofensiva del catalanisme, l'afany de renovació de la vida total de l'Estat en bé de Catalunya i de tots els pobles de la Ibèria.

Això a casa nostra volia dir lluita cívica en els comicis, a fora campanyes extensives, acció parlamentària.

En aquesta lluita no intervenia directament, visiblement, En Prat de la Riba, però n'assumia l'alta direcció. Ell era el definidor de la política nova. I a l'espectacle cívic d'unes eleccions a Catalunya, precedia un document, programa d'un partit, però que superava les ambicions de partit i les tendències d'escola. Prat de la Riba redactava el manifest *Per Catalunya i l'Espanya gran*, aparegut a l'edició matinal de *La Veu de Catalunya* el dia 18 de Març de 1916, dies després de disoltes les anteriors Corts.

Dividit per epígrafs, comença per *La Constitució d'Espanya*, exposant la intervenció dels parlamentaris regionalistes en tots els magnes problemes a resoldre per l'Estat, els quals «es confonen en un problema únic, capitalíssim, entorn del qual volten tots els altres i del qual sense excepció tots ells, polítics, internacionals, econòmics, essencialment depenen: el de la constitució d'Espanya.» Problema constitucional esdevingut greu per la política d'absorció d'una nacionalitat damunt les altres; origen de lluites dins l'Estat d'uns pobles contra els restants que el formen. Però un temps és arribat que el problema s'agreuja considerablement, per les consideracions fetes en l'epígraf *Trascendència del moment actual* en el qual «ja no es tracta per Espanya d'ésser petita o gran, de tenir tals o quals províncies més o menys: es tracta d'ésser o no ésser». Mostra d'una manera objectiva els Estats que han aconseguida en aquesta hora suprema *La unitat per la federació*, un dels altres epígrafs del Manifest, proposant pel d'Espanya semblants solucions d'harmonia, única manera d'aconseguir la unitat peninsular i un avenir de grandesa. Aquesta és la única solució, la de una franca i completa autonomia. Contràriament, «seguir el camí emprès és treballar per una Espanya més dèbil, més dividida, més disminuïda cada dia».

Firmen el Manifest *Per Catalunya i l'Espanya gran* tots els senadors i diputats de la *Lliga Regionalista* duts pel poble i les corporacions a les Corts que acabaven d'ésser disoltes, en nombre de cinc els primers, i els diputats, de dotze.

La salut d'En Prat de la Riba, en tant, anava en minva. Aparentment semblava que n'havia molta cura, però l'àrdua tasca quotidiana l'afeblia considerablement. Això l'obligava a restar a casa més de un dia, aprofitant, per altra banda, aquestes ocasions per enllestir altres assumptes que aquells que a la Diputació l'ocupaven.

El seu organisme clamava repòs per a restaurar les perdudes forces. A Castelltersol passà una part de l'estiu de 1916, entre l'afecte de tothom. Allí se sentia rejovenit.

Però arribats a la tardor, l'obligació el retornava a ciutat.

Vingueren les eleccions de diputats provincials de març d'aquest any 1917. Novament era presentat a la reelecció pel districte de Vic-Granollers. El seu triomf era segur, i amb ell sortien elegits els dos companys que integraven la candidatura.

Les eleccions passaren, i fou aleshores que la salut l'imposà de deixar Barcelona, després d'uns dies d'haver de romandre al seu domicili.

La malatia basedowiana contreta a la presó semblava reproduir-se, i d'això ell n'era conscient, car en tractats mèdics n'havia estudiats els símptomes i manifestacions.

Vora el Mediterrani, en una casa humil de Sitges, passà una temporada en cerca de guariment. Una de les seves plaences allí fou llegir les obres completes de Maragall, la valor de les quals deia de trobar més gran cada dia, principalment les produccions poètiques.

La Mancomunitat era renovada el mes de maig, durant la forçada absència d'Enric Prat de la Riba de la capital catalana.

Novament, els vots de gaire bé tots els diputats el proclama-

ven President. I en la impossibilitat de regraciar-los de paraula, els adreçava el document dit *Als Diputats de la Mancomunitat de Catalunya*, agraint l'honor que per segona vegada li era conferida, mes remarcant també a tots els diputats la responsabilitat que significa l'ésser elegits per voler del poble, la Generalitat de Catalunya, i pera ell la de presidir-la i representar-la, en els moments que entre dolors heu naixença una nova Europa.

Mostra en un breu anàlisi retrospectiu tota la tasca feta malgrat les dificultats i les complicacions que sobrevingueren. Mes tot això eren els inicis. «Entrem ara, diu, en el segon moment de la vida de la Mancomunitat, en el període de la seva consagració definitiva.» La necessitat imprescindible per a Catalunya és la que amb les delegacions del poder central ha d'ésser satisfeta. Es la paraula viva de Catalunya, per ço com «la paraula viva d'un poble és a cada hora la resultant de le seves forces, i vibra i sona amb totes les vibracions del temps, i creix i s'aixampla segons les correnties de la vida universal.» D'aquesta manera «el desig de Catalunya, aquesta voluntat d'autonomia reiterada en tantes eleccions i plebiscits populars de la vostra Assemblea, coincideix avui amplament, plenament, amb l'interès d'Espanya, que no pot, sense greus perills, deixar de reconstituir-se i renovar radicalment govern i administració i serveis de tota mena; així com amb les orientacions dels pobles que manen el món».

En els darrers temps de la seva estada a Sitges una estremitud sofria el cos de l'Estat. La qüestió central raia en la constitució de les Juntes de Defensa, manifestació en l'esfera militar del pregon malestar regnant en tots els ordres de la vida espanyola.

Els polítics directors de la *Lliga Regionalista* a la cambra del malalt canviaren impressions i fou acordat que ell adrecés al poble un manifest judicant l'estat present, manifest que apareixia a l'edició del matí de *La Veu de Catalunya*, el dia 15 de Juny, sots el títol *Els parlamentaris regionalistes al País*. Es en escència una ratificació de les paraules emeses feia just un any en el Manifest

Enric Prat de la Riba en el llit de mort

Per Catalunya i l'Espanya gran. Proposa com a solució el règim federatiu i com a mitjà immediat l'apertura del Parlament.

Aquest manifest, signat pels set senadors i pels tretze diputats de la «Lliga Regionalista», fou la darrera obra de caràcter polític d'En Prat de la Riba, essent ja tan febles les seves forces que la redacció del manifest fou causa d'una recaiguda en la malaltia que poc a poc el guanyava.

A mitjans juny, Prat de la Riba era de retorn a Barcelona. L'estada fou breu, car la seva salut inspirava cada dia majors temences i, així, es decidí de traslladar-se a Castelltersol, no sense haver donat abans la iniciativa de ço que devia ésser un punt culminant en l'actució del nacionalisme: el convocar una Assemblea de parlamentaris, en cas d'ésser desoïdes les veus sol·licitant l'apertura del Parlament.

Amb tota mena de precaucions fou traslladat a la seva vila nadiva; en arribar a casa seva volgué veure el despatx que de poc se li era arreglat, mes ja per pujar l'escala li fou precís d'apoiar-se en els acompanyants, posant-se tot seguit al llit d'on ja mai més no podria llevar-se.

Prou ell tenia consciència de la mort imminent. Tinc la mateixa malaltia de fa quinze anys —deia, i ho repetia cada vegada que els metges examinaven els símptomes que ell coneixia.— Si jo sóc encara precís a Catalunya, no 'm moriré; si la meva obra ja és completa i Deu me crida, deixaré tranquil la terra.

La nova de l'agreujament en la seva malaltia es propagà per Barcelona dos o tres dies després de l'Assemblea, i ja des d'aleshores fou la més gran inquietud de totes les gents catalanes.

Veient que el trespàs s'anunciava fatal, en un moment de menys inquietud pel malalt li fou llegida la narració dels fets entorn de l'Assemblea i la celebració d'aquesta. Somreia agradosament de les respostes justes d'En Raimond d'Abadal, president, i comentava: Que bé ho ha fet!

I el mal feia el seu camí inexorable i ell veia serenament

venir l'hora augusta de la mort. Aquesta nit ho liquidarem, deia en un capvespre, vigílies del jorn infaust. Demana que no se'l privi del coneixement per tal d'atenuar les dolences, mostrant, en canvi, en el somriure l'agraïment per aquells qui donaven sang per les injeccions que li eren suministrades els darrers dies, i els deia: Gràcies, gràcies!

Veient acostar-se el terme de la seva vida, dos dies abans demana per la seva senyora esposa i pels seus fills, i pel seu entranyable amic i col·laborador de tota la vida En Josep Puig i Cadafalch. «La conversa, ha dit aquest després, versava sobre el fet que ell deia que definitivament, que fatalment veia acostar-se, la seva mort. I ho deia sense interrompre ni una frase, sense perdre la noció del seu enteniment.»

«Ell parlava de la mort i de les coses que després l'interessaven, del pervenir dels seus fills, de la bona memòria que pogués deixar, amb aquella tranquil·litat que quan a la Diputació resolia un afer de tràmit.»

I serenament també parlava amb l'esposa i donava consells als fills que d'un a un entraven a la cambra, fins que, ja abatut, besà la filla més petita bo i dient-li: Es el darrer petó que et fa el teu pare.

Amb sorpresa dels homes de ciència, el malalt seguia resistint; però, lentament, sense que la serenitat l'abandonés, perfecte creient en millor vida, la pàl·lida mort anava guanyant·lo.

El dia primer d'Agost de l'any 1917 del Senyor, a les onze i deu minuts de la nit, Enric Prat de la Riba, donava l'ànima a Déu.